Масса а мехкашкара пролетареш, вIашагIкхета!

СЕРДАЛО

(«Свет»)

Советски Союза Коммунистически парте Нохч-ГIалгIай обкома Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советеи Министрий Советеи орган.
Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛ 1923 ШЕРА ДЕНЗ

№ 16 (4341). ШИНАРДИ, 7 февраль, 1967 шу. Мах 2 кеп.

Нохч-ГIалгIайче юбилейни вахте 50

ЛЕКТОРА ДОШ

КПСС XXIII-ча съезда решенеша йоккхий торонаш хьайиллай лекционни болх дIахо тоабара, цуй идейно-теоретически боарам лакхбара.

ХIара шера совбуьл тайп-тайпара знанеш Iомаяра советски наьха безам. Парна лов коммунизм хьалъяра Iилман лардаш йовза общества гIулакхаш кIоаргга кхетаде, производство вIаштIехьъяккхара Iилман принципаш Iомае шоай производственни квалификаци лакхъе, иштта кхыдараш довза. Къахьегамхой уж а кхыдола а хьашташ дизза Iалашдара тIаберзабаь хила беза «Знание» яхача общества организацей болх.

Шоай лекхар дика кхета а деш болх говза вIаштIехьбаьккха «Знание» яхача общества дукхэ организацеш я вай республике. ВорхI эзар совгIа лектор ва Общества организацешта чувоагIаш. Укх тIеххьарча хана дикка тоабеннаб лекторски кадраш кийчъяра болх, лакхъеннай цар методически говзал.

Дика болх бу «Знание» яхача общества Наурски районни организаце. Цигарча правлене каст-каста шийн заседанешка дувц лекционни пропаганда тоаяра дош. Халкъа боахама тайп-тайпарча отраслешкара специалисташ ба лектораш болаш, лекционни балха юкъе шерра закъа лоац района ерригача интеллигенце. Правлене чIоагIа теркам тIабохийт лекционни тематика вIаштIехьъяккхара Лектораш та методически новкъостал дара вIашагIъехк семинараш. Районе каст-каста хул лектора ди. Цу дийнахьа дикагIйолча лектораш та совгIаташ тел.

Цу районе дIаладахача шера дикка тIеххкхоачашъяьй лекцеш ешара план. Эггара дукхагIа лекцеш йийшай КПСС XXIII-ча съезда решенеех. Юртбоахама темах 555 лекци йийшай, хIаьта цикагIйолча опытах — 142 лекци.

Кхетамца вIаштIехьбаьккхаб болх Общества Сунженски районни организаце а. Цига даим тIеххкхоачашъю лекцеш ешара план. Дика терко ю лекторски кадраш кийчъяра. Политически просвещене кабинете районни библиотеке вIашагIъехкай лектора уголокаш. Цига я методически, гойтара пособеш. Дика болх беш я лекционни пропаганда укх тайпара формаш: тайп-тайпара лектореш, халкъа университеташ. Бо латтаи районе Iилман-атеистически темаех лекцеш-ешилга. Цахаллаш терко ю лекторий методически говзал лакхъяра.

Лекционни болх дика вIаштIехьбаьккха йола моттигаш кхы дукха ювца йиш я. Цхьабакъда, цу балха юкъе цхьайолча моттигашка дукха кхоачамбоацараш да. ХIанзарча декхараша дIадеххача тайпара латтац лекционни болх.

Масала, дIадахача шера Общества Гудермески районни организаце кхоачашъяьнзар лекцеш ешара план. Эсала яр лекцей тематика. Дика кийчбаьбац лектораш. Бизза пайда эцац юртарча интеллигенцех.

Ледара болх бу Общества Советски районни организаце правлене. Боккъонца вIаштIехьъяьккхаяц лекционни пропаганда. КIезига ба лектораш. Геттара эсала латт лекторашта дола методически новкъостал.

Наьсарен районе кIезига еш лекцеш Iилма-атеистически темаех, эсала болх бу цIагIарча лектореша.

Цу тайпара кхоачамбоацараш да кхычахьа а. Цхьайола коллективаш я массехк бетта цхьа лекци мара ца ешаш, хIаьта ешаш йоа лекцеш хилац кIоаргга чулоацам болаш. Цхьайолча моттигашка эсала вIаштIехьъяьккхай лекцей тематика. Общества организацей правленеша боккъонца терко яц лекцей тематика тоаяра, лекционни пропаганда ерригача формаех бизза пайда эцара. юххьанцарча организацешта цахаллаш новкъостал лоатталара.

Цу тайпара кхоачамбоацараш дIахо ла мегаргдац. ХIава юбилейни шера, Iалаьмате доккхий декхараш латт «Знание» яхача обществана хьалхашка. Цун керттера декхар да КПСС XXIII-ча съезда решенеш кхоачашъеш къахьегамхой оарцагIбахера, Сийлахь-боккхача Октябра 50 шу дизара сийна социалистически яхь шерагIа йоаржаяра партийни организацешта махулла новкъостал дар. къахьегамхошта юкъе знанеш йоаржаеча керда толамаш дахар.

Общества районни организацей правленеш декхарийла я лектораш кийчбара, цар говзал лакхъяра, лекцей тематика шеръяра цахаддаш терко е. Юбилейни шера лекцеш дукхагIа еша еза вай мехко 50 шера хьабенача турпалерча наькъах, советски халкъо коммунизм хьалъеш яьхача коталонех.

Къаьстта терко е еза лекторски кадраш кийчъяра. Лектораш та цахаллаш методически новкъостал лоаттаде деза массайолча моттигашка.

ЛоархIам болаш гIулакх за багирхой диспуташ, къахьегамеи тIемеи традицешта хетаяь сайреш вIашагIъехкилга, революционни событеш хинначa моттигашка гIолла экскурсеш, туристически походаш елга. Знанеш йоаржаярца ийна хила деза уж гIулакхаш.

Шендаь дIадаккха деза коллективашка наггахьа лектор а ухийташ массехк бетта цхьа лекци а ешаш лекционни пропаганда елга. Вахара еррига оагIонаш чулоацаш хила беза лекционни болх.

Пайдане да Общества районни организацеша комсомола райкомаца, профсоюзни органашца, культурно-просветительни учреждешца цхьана лекцеш ешара планаш уттаелга. Цу гIулакхо торо хулийт лекторех дикагIа пайда эца, къахьегамхой ерригача коллективашка эггара эшашагIа йола лекцеш ешилга Iалашде.

Политически просвещене хIара кабинете, районни библиотеке вIашагIъехка еза лектора уголокаш.

Лекционни пропаганда хIанзарча декхараша дIалеххача тайпара хилийтара денна тIахьожам лоаттабе декхарийла я юххьанцара партийни организацеш, КПСС райкомаш.

Лекционни болх массайолча моттиге дика вIаштIехьбаккхара де мел доагIар де деза «Знание» яхача общества республикански организаце.

IАЙ ФЕРМАШКА

Юбилейни шера хьалхара бутт чакхбаьннаб. Колхозийи совхозийи хьайбаш кхоабараша Iана замалахьа дерригa низаш тIадохийт хьалхарча денешке а хьайбай продуктивность лакхъяраи дулх, шура, фуаш кийчдара йоккхий планаш кхоачашъяраи.

Яьча итогаша хьахьокх соахка январе хинначунца нийсдича укх шера хьайбай продукташ кийчъяра объем дикка лакхъенналга. Иштта, масала, республика боахамаша пункташка дIаденнад дулх 31 процент, шуреи фуаши 6 процент дукхагIа.

Пачхахьалкхенга дулх доххара хьалхарча квартала план цхьоалагIа февраль тIаккхоачаш ханал хьалха кхоачашъяьй Ведана, Гудермески, Наьсарен, Сунженски, Шелковской района боахамаша.

Шура йоххара масседолча боахамел хьалха латт Ведана, Гудермески, Шелковской районаш.

Январа тIеххьарча декаде цу районий боахамаша дукхагIа елар шура. Цхьабакъда, цхьайолча районашка мела леладу хьайбаш Iангара дахара гIулакх.

Масала, дIадахача шера январе дIаенначунца нийсдича укх шера кIезигагIа шура дIаеннай МалгIабика, Наьсарен, Ножай-Юрта, Урус-Мартана районий боахамаша. Иштта эттача хьала сиха оарцагIбовла беза боахамийи производственни управленейи кулгалхойи специалисташи.

ХIара фермера гIулакх кIоарген масса оагIорахьареи тахка а техка кхоачамбоацараш дIадахара де мел дезар де деза. ТIатеIIа къахьегарца кхоачашдулургда юбилейни шера тIаийца лакхара социалистически декхараш.

1967 шера 1 февраль тIаккхоачаш пачхахьалкхенга хьайбай продукташ йоххара 1-ча квартала план кхоачашъярах йола

СВОДКА
(1-ча квартала плана проценташца)

Районаш	Дулх	Шура	Фуаш
Ачхой-Мартана	58	34	44
Ведана	103	64	1
Грозненски	41	34	27
Гудермески	129	37	8
МалгIабика	49	28	9
Надтеречни	50	32	—
Наьсарен	107	30	—
Наурски	86	34	25
Ножай-Юрта	48	17	—
Советски	29	32	1
Сунженски	109	36	29
Урус-Мартана	27	31	19
Шаьла	34	31	23
Шелковской	104	39	28
Еррига республике гIолла	71	34	25

Агитпунктай сердал

Хургдолча хоржамашта кийчо еш тха районе вIашагIъеллай 21 агитпункт. Хьа а хержа КПСС райкомо бюро заседане чIоагIбаьб агитпунктай заведующеш. Царех дукхагIбараш лакхера образовани йолаш ба.

Парткомий, юххьанцарча партийни организацей секретарашца, агитпунктай заведующешца инструктивни совещанеш яьй. Уж хетаяьр хоржамашта кийчо еча хана бахача наха юкъе массово - агитационни болх дIабахьара дешашта. Агитатораш та юкъе дукха ба коммунисташи комсомольцаши.

600 совгIа болча агитатораша харжархошта дIайовзийт РСФСР, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Советашка, къахьегамхой депутатий моттигерча советашка хоржамаш дара йола Положени. Иштта шерра дIабовзийт «Сийлахь-йоккхача Октябрьски Социалистически революце 50 шу дизара кийчо ярах бола КПСС ЦК соцам а. Агитатораша беседаш ю парген Советски правительствай чухьарчеи арахьарчеи политиках, КПСС XXIII-ча съезда решенеш кхоачашъяра коллективашта хьалхашка латтача декхарех. ДукхагIболча агитатораша шерра боаржабаьб из болх.

Дика вIаштIехьбаьккхаб из болх Дубовской станицерча агитпункте. Заведующе Кочетков Михаил Иосифовича актива новкъосталца харжархой гIулакх дика Iалашдаьд. Агитпункте хоза кийчъяьй витринаш, керда газеташи журналаши да. Безам тIабодаш я «12 марта — Советашка хоржамаш ду ди» яха витрина. Цу тIа агитатора, харжархочоа корадоагIаргда делаш дола хоржамашта хетадаь тайп-тайпара литература: РСФСР, Нохч-ГIалгIай АССР, моттигерча советашка хоржамаш дара йола Положени, «Къахьегамхой депутатий советаш—Советски Iаьдала орган», «Халкъа демократе маIан», парте XXIII-ча съезда материалаш. Харжархой торо хул агитпункта балха план йовза. Укхаза чакхъяха лаьрхIай е мероприятеш: агитаторий совещани, юрта Советои цхьаболча депутаташеи харжархошта хьалхашка отчеташ елга, тематически сайренаш дIахьолга, художественни самодеятельноста концерташ оттаделга. Цу агитпункта 50 агитатора нах бахача моттигашка шерра боаржабаьб агитационно - массови болх.

Иштта дика вIаштIехьбаьккхаб шоай болх Каргалински, Червленни, Гребенской, Старо - Щедрински станицай агитпункташа.

Хоржамий кампане декхаращца бувзабенна ба «Знание» общества юххьанцарча организацей. лекторски группай болх. Хоржамий кампани йолаелча денз 150 лекци доклади йийшай.

Лекционни пропаганда кертера чулоацам ба парте XXIII-ча съезда решенешта, «Сийлахь - йоккхача Октябрьски Социалистически революце 50 шу дизара кийчо болча КПСС ЦК соцамах, ... хьалхашка латтача декхарех ... пропаганда елга. Йоккха ... дIалоац советски хоржама ... советски гражданей боккъонех ... декхарехи, советий лоархIам ... лаьца йолча лекцеша.

Л. АНДРИАНОВ,
КПСС Шелковской райкома пропагандай агитацеи отдела заведующи.

БIаьстанна кийчлу

Юртбоахама лоархIамера культураш — кIа, хьажкIа, дуга, шекара свекла дIаювш 2600 гектар я тха отделене. Шерагара шерага лакхлу оахача хIара гектара лоархIам. Цу тIара растениеводства продукци дукхагIа яккхар лакхерча декхарех цаI лоархI боахама кхаш леладераша. Хьаьна, беркате дале а кхетаме гIулакх дар дIадех лаьтто, цунга хьежжа хул хьувкъам а.

Укх юбилейни шера юртбоахама культураш дикагIа кхеяра къаьстта чIоагIа низаш тIадахийтад отделене кхаш леладерашеи механизаторашеи. Соахка гурахьа юв культураш ханнахьа дIа а йийна эзба аьхар бIаьстан юхье юв культураш дIае лаьрхIа дерригa лаьтта цаI гектар бIаьсти аха ца дуташ. Аьхача лаьтанна дукха гIулакх эш. Гурахьа юв культураш дIайийначеи эзба аьхача лаьттеп 120 тонн минеральни удобренеш тайсай хIара гектара цхьа центнер кхоачийташ, хIаьта иштта тIоадал чуйолийташ хий диллад. Кхы тIа органически удобренешца хьаьнде лаьрхIал из. ХIанзле 1400 тонн кхо кхашка дIаэзал. ДIадахача шерашка а ехкар оаха органически удобренеш, цхьабакъда, хIанз уж дукхагIа пайда баргболча тайпара ехка даьннад тхо.

Шекара свекла юврглйола лаьтта кийчдир оаха дIадахача шера гурахьа. ХьалхагIа аьхар еррига участкаш, тIаккха удобренеш тайса кхашта планировка а яь деррига лаьтта уж цхьатарра дIакхоачаргйолаш юха аьхар. Кхаш шозза ахара дIадахар дукхагIа дале а, цхьабакъда из хьувкъам чуэцаш кхолхленца юхаметтаоттаргда.

Цу хьакъе Iалаьмате дукха къахийгар отделене шоллагIча бригада кхаш леладераша. Дикача агротехнически хьалашка дIадийра гурахьа дув ялат, бIаьстан юхье культураш юврглйола лаьтта эзба аьхар, лаьттан тIоадал чуйолийташ хий диллар, кхоачамхиллал удобренеш тайсар. Дика обработка яьча лаьтта дужаргда юбилейни шера хьувкъам кхебара бIаьстий дIадолла кондиционни фу.

Укх отделене мел дола оахаи ду лаьтта хий дехкаш да. ДIадахача шерарчул дукхагIа ялат кхедергда оаха укх шера хий дехкача лаьтташ тIа. Гурахьа юв культураш дIайийнача 234 гектара тIа хий диллад хIанзле.

Хий дехкача лаьтта лоархIам дика кхетабаьб кхаш леладераша. Белгала кIезигагIа ба дIадахача шера йоагIа йоакхо ца ярах хий ца дуллаш дисача хий дехкача лаьттан тIара юртбоахама культурай хьувкъам. Цудухьа укх шера къаьстта боккха теркам тIабахийтаб оаха соахка дийна гIалаташ кхы ца нийсдалийтара.

ХIанз бIаьстан юхье вегетационни полив яра кийчо еш хьинаре къахьег отделене болхлоша. Хий дехка каналаш цIенду. Кхашка харшаш доах. Ялх километр йолаш хий дехка каналаш да тха. Царех пхиъ километр каналаш цIендаьд хIанзле.

БIаьстан кхашкара балхаш дIадоладала дукха ха йисаяц. Из кхета а деш денгара денга дукхагIа теркам тIабохийт оаха бIаьстанна ханнахьа кийчо яра. БIаьстан юхье дIаюврглйолча юртбоахама культурай фу дерригa кийча да дута фугара дIайиккхача. Из хIанз цIендеш да.

ХIанзара ха бехктокхаме йолга дика кхеталеча механизатораша сихдаь кхоачашду техника, инвентара мастерскешка а станашка а ремонт яра балхаш.

Белгалде деза, бIаьстан кхашкара балхаш агротехнически хьалашкеи лоацца хана кхоачашдара йолаш йолча техниках бизза пайда эца безилга. ДIадахача шера санна тракторашка цхьан сменах болх байта Iе йиш яц укх шера. Кхоачамболлаш механизатораш бацар соахка. Цудухьа укх шера механизатораш кийчбара дукхагIа теркам тIабахийтаб оаха. Юртбоахама болхлой кийчбу Серноводски школа йистеьккхай хIанзле кхойтта трактористa, итт хIанз а дешаш ва. Цу хьакъе де дезараш кхы а дукха да. ХIара трактора шиъ тракторист кийчве лаьрхIад оаха. ТIаккха торо хургья тха хIара тракторга дийнахьи буси болх байта.

И. МОРОЗОВ,
Гудермесски района «Дружба» яхача совхоза цхьоалагIча отделене управляющи.

МАШИННАЬКЪАХОША ЛЕРХI

Къилбаседа - Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене къахьегамхоша Нохч-ГIалгIайчен халкъа боахам дегIабоалабеча дикка дакъа лоац. Толамца кхоачашдаьд цар керттера производственни хьокхамаш, юрта боахамеи промышленнии мухь дIа-юха кхахьара лакхъяь заданеш. 1965-ча шераца нийсдича тоннакилометрашца лоархIаш 4,9 процент дегIаденал соахка мухь дIа-юха кхухьилга.

Москвичийи ленинградцийи болам хьалаацарах кходаьд 520 эзар сом пачхахьалкхен ахча. Локомотивни депо машинисташа кходир эзар тоннал совгIа доагор. ТIеххкхоачашъяьй мухь кхухьача поездий технически сухал.

Боккха болх дIахьу станце партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша Октябра юбилейни совгIаташ кийчдара. Локомотивни вагонни депо коллективаша дIайолаяьй пятилетка фонде юкъедихьар дIаяздеш йола лицевой счеташ. Брянски машиниста Цикуновагара хьокхам а эцаш Грозненски машиннаькъа узела предприятей дукхача болхлоша тIайийцар пятилетка ханал хьалха кхоачашъяра декхар. Иштта, вагонни депо слесара нов. Незванова лаьрхIад пятилетка диъ шера, цун шоллагIча шера план итт беттеи 15 дийнахьеи кхоачашъе.

Общественни машинист - инструктор нов. Абасов керте латтача колонна коллективо а хьайиллай лицевой счет. Цо дош деннад 35 тонн доагор кходе, кхаь машиниста класс лакхъе.

Цхьан минута, цхьан сахьата сацац машиннаькъахоша беш бола болх. Локомотивни вагонни депо, наькъийи сигнализацеи дистанце, гIон йолча службаша дика кийчо яьй Iан хьалашка болх бара. Цудухьа вай мехка массайолча моттигашка мухь, пассажираш ший ханнахьа дIакхоачабу машиннаькъахоша.

Московски Октябрьский магистралей болам хьаллоацаш Къилбаседа-Кавказски машиннаькъа Грозненски отделене машиннаькъахоша лерхI Октябра 50 шу дизара сийна планал совгIа 100 эзар тонн халкъа-боахама мухь дIабахьа, къахьегам Iилман ларда тIа вIаштIехьбаккхара план массайолча предприятей балха юкъеяхьа, 150 эзар сом кходе.

М. ЗАХАРОВ.

Пятилетка шоллагIча шера план ханал хьалха кхоачашъяран, Октябра дезача цIейна сийленца накъаяхаран ерригаш шоай торонаш оарцагIъяьхай Грозненски гIишлон материалий комбината цехий коллективаша. Царна ... хьалха латтачарех я Бородин Владимир Георгиевич керте латтача ... 3 йолча цеха коллектив. Январь ... план ханал кхо ди хьалха кхоачашъяь по. Планал совгIа арахийцар ... эзараш сомий маьха гIишлон материалаш.

Къахьегама овсарле лакха хиларах кхоачамбаь Iац цеха болхлой. Цар чIоагIа къовсам лоаттабу материалий ... лакха хилийтара а. ДIабахача ... планах арахеца езаш яр 40 процент цхьоалагIча сортах йола материалаш, хIаьта коллективо уж арахийцар 42 процент.

Дика йоакхо ю цар гIишлон материалаш кIезигагIа йойтара, электроэнерги кхояра. Январь бетта кхояьй 40 киловатт-сахьат электроэнерги.

Укх бетта а графикал хьалха ювлаш хьайоагIа цеха коллектив. ХIара сменах нормаш 105 процент кхоачашъю. Хьинаре къахьегаш я йоккхагIйола мастер нов. Григорьева керте латта смена, болхлой нн. Бабенко, Новикова, Горобцов, кхыбараш.

Сурта тIа: йоккхагIйола мастер К. Ф. Григорьева беча балхах лаьца сменаца дагаювлаш я.

И. Плиева сурт.

ХЬОКХАМ ТЕЛ

Къахьегамхой хьашташ дизза кхоачаш а деш, Октябра дезача цIейна сийленца накъагIоргда яхача девизах болх беш я Грозненски «Металлист» яхача завода коллектив. Лакхача къахьегама толамашца чакхбаьккхар пятилетка шоллагIча шера хьалхара бутт. Бетта план 101,8 процент кхоачашйир, планах лаьрхIачул совгIа арахийца продукци кхо эзар гарга сома маьха я.

Социалистически яхье цахаддаш хьалха латташ хьайоагIа Лабада Андрей Иванович керте латта таразашта ремонт еча цеха коллективи, Сергеев Юрий Ефремовича кулгалду механически цеха коллективи. Цар хьокхамаш кхы а лакхагIа да. Къахьегама темпаш лох ца йолийташ къахьег завода болхлоша укх бетта а.

ХОРЖАМИЙ СИЙНА

Укх шера РСФСР-а Лакхехьарча Советеи моттигерча къахьегамхой депутатий Советашкеи хургдолча хоржамий сийна 15 ди ханал хьалха коммуниста В. И. Рыжикова кулгалду монтажни участок эксплуатаце дIаяла социалистически декхараш тIаийцад «Старогрознефть» НПУ гIишлой-монтажни управлене коллективо.

Укх деношка йистедаьхад цар «Соленая балка» яхача моттиге Сепарационни установка монтаж яра балхаш. Дийнахьеи бийсаннеи итт эзараш кубометраш мехкдаьтта чаккхдаккхал мощность йолаш я из установка. Мехкдаьттаца хьаухаш йола газ хьакъестаю цо. Дика къахьег укх деношка гIишлошъераша Н. Сигаева, И. Туницына, И. Мелешака, А. Сабирова, иштта кхыбараша. ХIаране денна заданеш 120—130 процент кхоачашъю. Кастта хургдолча хоржамашта хетаду оаха, — йоах гIишлошъераша,—тхоай къахьегама совгIаташ.

Е. ТИЩЕНКО.

СОВЕТСКИ ПРАВИТЕЛЬСТВА ЗАЯВЛЕНИ

Укх тIеххьарча хана Китайски Халкъа Республике латт хIанзара китайски кулгалхой Советски Союзаца гIулакхаш дIахо толхадеи цхьа безам болаш хилара тешал деш йола событеш.

Китайски Iаьдалаша, укх шера 25 январе Москве ЦIеча майдан тIа КНР посольства вIашагIъеллача антисоветски политически провокацех пайда а эцаш, Советски Союзаца моастагIал дола ситIарло михьарйоах, СССР посольства официальни нахаца, КНР-е ха йоаккхаш болча кхыча советски учрежденей болхлошцеи советски гражданашцеи кхы чIоагIагIа леладе йиш йоацача энжелца бокъо йоаца гIулакхаш леладаргеи духхьал физически низаш дарген из дIа а кхоачаеш.

Китайска Халкъа Республика кепайоаэн тIа даим, денгара денга арайоах Пекинеи китайски кхыча гораашкеи баха нах духхьал советски викалашта духьала бокъо йоацараш леладара, советски наха низаш дара хьалхьебеш хилар мара кхыча тайпара дархIа хала дола Советски Союзаца моастагIал долча меттIаьлей статьяши эхь доалаь тIахьехамаши.

Укх шера 26-ча январе денз хьа, дийнахьа а бус а советски посольствана хьалхашка гуччахьара моастагIал хьахьоккхаш, антисоветски маIан долаш йола тоабаш вIашагIъетталу, демонстрацеш вIашагIъехк, лелараш хул. Советски Союзаи советски халкъаи увш бIеха пхьарч а долаш ю демонстрацеш. Советски правительства тIера «дIа а кхосса». СССР пачхалкхени политическии деятелаш «боабий дIа а баха», яхаш кхерам тIатувсаш цIогIарч хул детташ.

Антисоветски пропаганда Iехабаьча китайски гражданий тоабаша советски посольствана гоннахьа тойш ду цига летаеча цIераш тIа советски наьха сурташ доага а деш. Посольства территоре тIа дIачукхувс цIи яьккхар кхерам болаш йола ала баьнна йоага тайп-тайпара хIамаш.

ХIанз Пекине доалла хIама шийн цинизмага диллача кхыметтел чанкайшистски Iаьдалаша шоаш реакционни доал деча эггара вогIа йолча ханашка леладаьча гIулакхел а хьарагIа да.

Дипломатически наькъашка гIолла дIакхайкаеш советски оагIоно дуккха протесташи требованеши яьйоллашехьа а. КНР правительства уж бокъо йоацараш соцадара цхьаккха хIама ца дарал совнагIа, китайски Iаьдалаша галоах цу бокъо йоацача гIулакхий, кхыметтел «уж революционни наха леладеш дола гIулакхаш да» аьнна хетийта а гIерт.

Боккъонца китайски Iаьдалий цу полицега хьежжа керда, кхы а доккхагIа бокъо йоацараш леладеши низаш деши моттиг хиннай укх шера 2-ча феврале Пекинерча советски посольства болхлошцеи кхыча советски учрежденей болхлошцеи. Цу дийнахьа китайски столица улица тIа провокатораша соцаьй Китае ха йоаккхаш хилча ла йиш йоацаш дола хьалаш тIаккхоачадарца дувзаденна даьхене юха цIабоагIача кахнахаи берашеи — советски посольствая Пекинерча кхыча советски учрежденейи болхлой дезалашта билеташ эцар духьа служебни заданех КНР граждански фецарча флота агентстве болхаш хинна советски дипломаташ дIабагIа ши автомашин. Бокъо йоацараш леладеча тоабо 16 сахьат даьккхад советски дипломатий цу группага гIелад яхьаш, сийлоаларараш дувцаш, саха доалаь дIалоахаргда шо яхаш кхерамаш тIатувсаш, кхыдола психически террора приемаш лелаеш.

Советски нахаца леладеча бокъо йоацача гIулаккхех лаьца цу сахьате КНР МИД-ага хоам баьб СССР посольства. СССР гIулакхашка Китае ханна поверенни волчо цкъа санна, дуккхаза а дийхад кхыча мехкашцарча гIулакхий Министерства викала ше тIавутилга. Цхьабакъя кхыча мехкий представительствай балха керттIа хьалаш Iалашде декхарийла йола китайски правительства из официальни орган цу гIулакхага ца хьажарал совгIа, кхы тIа ше а, маларра аьлча, цу провокаце доакъашхо а хинна дIаэттай. СССР ГIулакхашка ханна поверенни волчунга цхьанна а хIамах дош ца хетачох, хьаккхайкадир министерствечa цхьанна а болхлочоа из тIавутарг ца хилар, кхыметтел телефонаш а дIахоалаяь хиннай советски посольство МИД-аца бувзам оттабелча.

Провокацеш йолаеннача моттиге кхаьчача китайски МИД-а чиновника гIелалла хьувзабаьча советски болхлошкара дIадийхад уж машинаш чура IоъарабалгIа, цу тайппара хьаьръяьннача группага таIазар дайта советски нах дIабала а гIерташ.

Укх тIеххьарча деношка кхы а хиннай советски болхлошца энжи гIулакхаш леладаь моттигаш. 1-ча феврале советски посольствана юххерча улица тIа посольства виъ болхлочоа тIабеттабеннаб.

Антисоветски провокаци вIашагIъеллаяр Пекински аэродроме а. Укх шера 31-ча январе американски агрессена духьала латаш йолча Вьетнаме болха специалисташ тIабола советски самолет хьакхоачача ханна йоккха гурмат вIашагIтехаяр Советски Союза духьалара лозунгаш бе доахкаш болча наьха. Самолета чура Iобовла торо хилийтанзар советски нахага, хIаьта доагорaца заправка а йир цунна самолета тIа баьгIача наьха вахара кхерам хургболча тайпара еррига технически бокъонаш телха а еш.

Дипломатически гIулакхий историена юкъе хазанза дола кхыча пачхахьалкхен официальни викалашта духьалара бокъо йоаца уж деррига гIулакхаш китайски официальни наьхеи учрежденейи оагIонгахьара духьале ца хиларал совнагIа, цар шоаш, уж нах гуччахьа хьалхьебеча хьалашка хилар. Цул а совгIа, факташа тешал ду, уж провокацеш вIашагIъехкараш Китаера официальни Iаьдалаш хинна хилара.

Историе хьалхагIа а цкъа санна дукххаза а бакъдаьд кертах яьккха чухеххкача антисоветизмо а Советски Союзацара моастагIали гоамали хьалхеларо а сий довралн эхь хиларали башха цхьаннена а цIаккха а кхы пайда баь ца хилар. Шеко яц, хIанз а из иштта хургхиларах.

Пекине советски нахаца законах доацаши бокъо йоацаши леладеча гIулакхашта духьала КНР правительствага хоадамболлаш йола протест кхайкаю Советски правительства. Цо тIагIертта хьалех. китайски Iаьдалаша массанахьа а цхьатарра тIаийца леладеча дунен халкъашта юкъерча бокъон боарамашка хьежжа Пекинерча СССР посольства, кхыча советски учрежденей болхлойи цар дезалийи бизза кхерамзле Iалашъяра эггара сихагIча тайпара де доагIар делга, советски наха духьала провокацеш вIашагIъехкарашта дира таIазар делга, дIахо йодача хана из тайпа моттиг кхы хургьяц аьнна тешам лулга.

Советски посольствацеи КНР территоре тIарча Советски Союза гражданашцеи законах доацаш леладо акташ бахьан долаш хила тарлуча зуламашта хьалхара беррига бехктокхам бизза китайски Халкъа Республикана тIабуж.

Китайски Iаьдалаша леладеча гIулакхашта баха а боагIаш эгIазъух советски нах. Китайски правительствага дIа ца хайтача даргдоацаш лоархI Советски правительства советски наха ловри садеттари цхьа доазув доацаш ца хилар.

Советски Союзо шийн бокъо лоархI хьалаша дIадехарашка хьежжа, шийн гражданий кхерамзлеи шийн законни хьаштаи лорадара де доагIаш дар де.

4-ча феврале заявлене текст СССР кхыча мехкашцарча гIулакхий Министерства дIаеннай Москверча КНР посольствага.

ТВОРЧЕСТВО, КЕРДАДАРАШ, ИНИЦИАТИВА—ДУКХАГIА

Нохч-ГIалгIайчен культура болхлой хьалхарча съездера

ХIАНЗЧУЛ ТIЕХЬАГIА ДЕ ДЕЗАШ ДУКХА ДА ГIУЛАКХАШ

НОХЧ-ГIАЛГIАЙ АССР МИНИСТРИЙ СОВЕТА ПРЕДСЕДАТЕЛА НОВ. ГАЙРБЕКОВА ДОКЛАДАЦАРА

Шийн творчески низех бокъонца тоаенна а йолаш еннай вай Даьхе кердача 1967 шера чу — дунен тIа эггара хьалхарча болхлойи ахархойи паччахьалкхен шовзткъеи итт шу дуаэча шера чу.

Боккха керда гIа баьккхаб коммунизма материально - технически база хьаярга бодача новкъа гIолла. Коммунизм хьалъяра гIулакха юкъе шоашкара доаггIаш дола дакъа лаьцад Нохч - ГIалгIайчен къахьегамхоша а.

Мехка исторе чухь 50 шу яхар—дукха ха яц. Цхьабакъда, нохчаштеи гIалгIаштеи массехк бIаьш шерашта ниисса хила а тарлуш я из. Сийлахь - боккхача Октябрал хьалхагIа цар кхыметтел шоай йоазув-дешар а хиннадац. Советски Iаьдало дIадаьккхад Нохч - ГIалгIайче политически, боахама, культурни гIулакхашта тIехьайиса хулга. Алхха укх тIеххьарча шера республике хьалъяьй 20 совгIа йоккха промышленни предприяти, 73 эзар бера моттиг йола общеобразовательни школа, 6 эзар совгIа моттиг йола берий бешамаши яслеши, итташ культурно - просветительни учреждениеш, 800 эзар гаргга квадратни метр йола чуIе цIенош.

Берригаш а йоазув - дешар ховш бола республика а хинна дIаэттай Нохч - ГIалгIайче. Алхха общеобразовательни школашка хIанз дешаш 240 эзар гаргга дешархо, болх беш 10 эзар совгIа хьехархо ва. Республика халкъа боахаме хIанз болх беш ва лакхереи юкъера специальни образовани йола 40 эзар хIана вац аьнна вола саг, парех ахаш—кхалнах. Республике бахача наха эшача гIулакхашта лаьрхIа я бIаьш массовии технически библиотекаш, культура дворецаш, клубаш, киноустановкаш, профессиональни халкъеи театраш... Нохч - ГIалгIай чу я 190 эзар радиоточкеи радиоприемникеи, 60 эзар телевизор. Кхаь метта арадоах цкъара тираж 160 эзар экземпляр а йолаш дола 35 газет.

Парте ХХIII-ча съездо белгалдаьккхад, коммунизм хьалъеча дIахо долхаш дола толамаш дукххача хьале къахьегамхошта юкъе кхетамцеи беркатеи беча идейно - политически балхах тийша хилар. Съездо хьахьекхад идеологически фронта къовсамхой оалаш барий балха керттера лостамаш. Цо хайтад культура, литература, искусства болхлой, творчески союзий керттера декхар цар советски нах моральни дикача гIулакхех бизза кхебарах латташ хилар. Уж гIулакхаш — коммунистически идеалашта тешаме хилар, ше граждании хилар хIаране кхетадар, советски патриотизмаи пролетарски интернационализмаи уйла йолаш хилар.

Республика культура учреждениеша, парте ХХIII-ча съезда решенеш кхозчаш а еш, кIезиг - дукха тоадаьд къахьегамхошта коммунистически кхетам балара гIулакх. Вайна хет, балха тIа дIахо толам баккха йиш яц эггара хьалхарча аргIанна дукха къахьегамхой культуранеи искусстванеи юкъеозар, культурно-просветительни балха идейно - политически художественни боарам лакхбар, кадрай йоакхо яр, культура двореций, клубий, театрий, библиотекай материальни база дIахо чIоагIъяр санна дола лоархIамера дешаш къоастадаьчул тIехьагIа мара аьнна.

Культурно - просветительни учрежденей балха тIа керттердар хила а хиннад, долаш а да КПСС ХХIII-ча съезда а цул тIехьагIарча парте ЦК Пленумий а исторически решенешта шерра пропаганда яр.

Укх тIеххьарча шерашка хобаллал тоабеннаб республика городашкарча а юрташкарча а дуккхача клубий, культура цIенойи двореций болх. Болх дика бу Шелковской района Дубовской станицерча культура Цено. Укх 15 шера культура цу Шенна кулгаллеш хьавоагIа шийн гIулакха воккха энтузиаст вола Михаил Иосифович Кочетков.

Массехк шу хьалхагIа тишача цIаьга чу йоаллар станицера клуб, чухьа йоагаеш хиннар фатагена лампа яр. Цхьабакъда, цу халача хьалашка а гIулакх лертIадаккха, клуба балха кагирхой юкъеоза хайра нов. Кочетковна. 1962 шера станице культура керда Цlа хьаллир «Путь к коммунизму» яхача колхозо. ХIанз цун я дика библиотека, духовой оркестр, илли оала, драматически, халхара кружокаш. Культура ЦIагIа даим еш лекцеш, диспуташ ю, болх беш я культура университет, арадувл оаз йола газет.

Культура Шенна доккха новкъостал ду «Путь к коммунизму» яхача колхоза председатела нов. Картавцеви колхоза правленеи.

ДикагIчарех я бархI шера Актиев Вахьида Ахьмад керте латта Ведана района Элистанжера клуб а. Клуба балха юкъе хьинаре дакъа лоац юртарча интеллигенце, хьехархоша, лораша, юрта боахама специалисташа, комсомольски болхлоша. Укхаза дика вIаштIехьъяьккхай КПСС ХХIII-ча съезда решенештеи юрта боахам лелабара даькъе хьалхалаттача методаштеи пропаганда елга.

Клубе каст-каста хул дына духьалара сайренаш, атеистически темашта хетаяь лекцеш еш, керда советски обрядаш дIайовзийт.

Культурно - просветительни методически балха йоккха центр я г. Грозне Заводской района В. И. Ленина цIерахча культура Дворец. Укхаза бу боккха, массе тайпара болх.

ХьинарегIа болх бе яьпнай агитбригадаш, дукхача наха дакъа лоацаши оперативнегIеи йола художественни самодеятельноста отрядаш. Дика гIулакх да дукххача бригадай программана юкъе самодеятельни поэташеи композиторашеи моттигерча материалах лаьца яздаь иллеш, частушкаш, дувцараш тIа-тIа дукхагIа декаш хилар.

Республике я хьайбай боахамерча болхлоштеи массазара культура кхуврчаш лоацаш йолча нах бахача пункташтеи гIулакх деш йола дIа-юха лела 22 автоклуб. Автоклуба дикагIа болча заведующееш лархIа мегаргволаш ва Шелковской района жа Iушта, сакманцикашта, гIишлошъерашта юкъе боккха пайдане а болх беш вола нов. Умрыхин. Хьайбаш леладеш мел йолча бригадашка веча дика хеташ вола хьаша ва из.

Культурно - просветительни учрежденей балха лоархIамегIарча разделех цаI — художественни самодеятельность. Республике вIашагIъеллай бархI эзар совгIа лоаман кхалнах а тIехьа 50 эзар гаргга волча саго дакъа лоацаш йола 2200 совгIа тайп-тайпара кружок.

Самодеятельни искусство дегIакхувлара боккхача лоархIаме да халкъа творчества республикански ЦIа. Цхьабакъда цун коллективо йоакхо чIоагIагIа е еза художественни самодеятельноста репертуар идея лакха йолаш хилийтара, даим методически практически новкъостал де деза культура учреждениешта агитбригадаштеи, массе оагIорахьара могаде деза самодеятельни изобразительни искусствои фотолюбительствои дегIакхуврилга.

Белгалдаккха доагIа, культура дикача учреждениешта ниисса, республике берригa болх керттерча дакъе кинофильмаш хьувкхарах кхоачамбий буташ яраш а хилар. 53 клубе агитбригадаш яц, во вIашагIтIехьбаьккхаб кружокий болх. Соалхка бIарччача шера цхьаккха тайпа массови мероприяти чакхъяькхаяц Советски района Улус - Керт, Ушкалой, Асланбек - Шерипово, Ножай-Юрта района Шевхолберды, Аллерой яхача юрташка, МалгIабика района Йоккхача-Ачалкхеи Дебий-Юртеи, Наьсарен района ЖIайрахьа.

Культура болхлошта хьалхашка латтача декхарех дувцаш хилча, эггара чIоагIагIа уйла тIаяхийта еза дьын идеологецеи советски наьха сакхетам чу ширача замах юхедисача зуламерча гIулакхашцеи къовсам лоаттабара. Къайле яц, республике бахача наьха цхьадолча тIехьадисача дакъа юкъе хIанз а шоай гIулакхаш леладеш бусалба наьха тайпарча тоабашцарей церковницареи къаьст - къаьста реакциони уйла йола элементаш хилар. Цар Iалаьмате доккха зе ду советски наха, къаьстта а кагирхошта, кхетам балара гIулакха, вайна хийра йола идеологи царна чуйоссае, цар беча хьинарерча политически общественни балха тIара уж баха гIерт уж. ХIанз а каст-каста ниислу вайна вIаши гадахар, пхьа лехар, урдош дахар, цIагIара судаш — «кхелаш» яр, кхенза йола йиIигаш маьре ахийтар, йиIигаш дешарах яхар, дукха истий лелабар, кхыдараш санна дола айпе гIулакхаш. Культура учрежденей хIара болхло декхарийла ва цу дерригенца а ужжамо мел долча а гIулакхашца хIара денна ира, машар боацаш къовсам лоаттабе.

Парте ХХIII-ча съезда решенешта пропаганда яра гIулакха дикка боккхача лоархIаме я библиотекаш. Цар хьинаре дакъа лоац партийнни советскии органаша чакхйоахача ерригa политически боахамеи мероприятешка. ХIанз республике бахача наьхах хIара кхоалагIа вола саг библиотекера книжкаш дешаш ва. Хьаьта а, дукха библиотекаш я республике хIанз а лерттIа болх ца беш. Царех я, эггара хьалха, Ведана районера берий, Алхазуровски, Бlиевски, Первомайски юртий, цхьацанахьара кхыйола библиотекаш. Цига книжкаш дешаш бола нах дукха бац, помещенешка бIеха я, паргIата яц.

Доккха кхоачамбоацар да юрташкара библиотекаш йоагI-йоагIача тайпара, нах дукхагIа бахаш йолча моттигашка дIанийсъяь ца хилар. Юрта бахача нахах хIара сага кхоачар 2—3 книжка мара дац боарамах хила дезараш ялх долча метте. Кхы а вогIа латт гIулакх юстара ядача лоаман районий юрташка из болх вIаштIехьбаьккхара даькъе.

ХIанз а 112 клуби библиотекеи маьхах оттаьчеи пхьа бахьан кийчдаьчеи частни цIеношка я, хIаьта клуби стационарни библиотекеи вIалла йоацаш йола юртара нах баха пункташ дукха я. Цхьацайолча моттигашка здании шоай ханнахьа тоа а яь кийчъе йицлу районнии юртийн исполкомаш, колхозийи совхозийи кулгалхой. Из бахьан долаш цигара клубаши библиотекаши чухарца мегача хьала тIа я.

Дика инициатива хьахьекхай Шелковской района колхозаша. 1966 шера цар ши клуб хьал а яьй, кхы а йиъ хьалъеш а латт. Культура учрежденей материальни база чIоагIъяра дикка уйла тIайохийт Наурски, Надтеречни, Ведана районий колхозашеи совхозашеи. Грозненски шурий совхозо, цхьаццайолча кхычар.

Кхетадеш да, культурно - просветительни учрежденей балха аьттув балгеи из шерагIа боаржабелгеи эггара хьалха цар болхлой кийчопахи инициативахи тийша хилар. Алхха цхьан 1966 шера юрташкарча культурно - просветительни учреждениешка балха хьожаваьв юкъера специальни образовани йолаш вола 150 саг. ХIаьта а кадрай гIулакха йоккхий халонаш тIалатт вайна. Республикерча культурно - просветительни учрежденей 4600 болхлочох лакхера образовани йолаш 337 саги юкъера специальни образовани йолаш 593 саги мара вац.

Дешара заведенешка кхоачам хилаал нах дIачуэцара гIулакх тоаде, юрташкара кагирхой, къаьстта а вайнахьа мехкарий, цига дукхагIа чуоза гIерта еза культура министерство, районийи городийи исполкомаш. Партийнии организацешца цхьана тIа-тIа дукхагIа тоаде деза кадраш хьахаржареи балхаш тIа дIанийсъяреи гIулакх, долла хIама леделаш уж шоай моттигашка дIачIоагIъяра.

Советски нах марксистско-ленински мировоззренех кхебара дикача гIулакха юкъе боккхача лоархIаме да литературеи искусствои, кино а кепайоазув а, радиои телевидении. Республика культурни вахара юкъе дикка боккхача лоархIаме я писателийи художникийи творчески Союзаш. Укх тIеххьарча шерашка вай Даьхен дIаяха ха а вай ханарчао къахьегама турпалал а нийса хьахьокхаш йола дукхха произведенеш лязъяьй республика писателаша. Цхьабакъда, ала доагIаш да, коммунизм хьалъечуп образ кIоаргга хьахьокхаш, къахьегама турпалал хестаеш, ширача замах юхедисача зуламерча гIулакхашца лоаттабу къовсам хьахьокхаш йола произведенеш вай хIанз а кIезига хилар. Писателий Союза балха тIара доккха кхоачамбоацар да литературни произведенешта принципиальни анализ яраи цар идейно - теоретически художественни боарам лакхбараи вIалла хиланза лргйоаца литературни критика тIехьайиса хилар а.

Революце, граждански Дай-мехкеи тIемий турпалаши событеши, республика боахамеи культуреи гIирсаш хьаллеча доаха толамаш хьахьокхаш йола живопига, скульптура, графика, прикладной искусства произведенеш дукхагIа хьаебаьннаб Нохч-ГIалгIайчен художникаши скульпторaши. Цхьабакъда, художникий Союза балха юкъе кхы а дукха да кхоачамбоацараш. ХIанз ха хьакхаьчай художникий говзал лакхъяраи цар хьаеча произведеней дикал тоаяраи новкъостал дергдолаш йола лерттIа, творчески атмосфера Союзе вIаштIехьбаьккхара.

Дика гIулакх да, Советски Iаьдал бахьан долаш, коммунизм котьаккхар духьа вай парте лоаттабу къовсам къаьгга хьахьокхаш йолча советски авторий пьесаша вай театрий репертуара юкъе керттера моттиг дIалоацаш хилар. Укх тIеххьарча хана кIезиг - дукха тоабеннаб паччахьалкхен филармоне болх. Гуш да симфонически оркестр творчески дегIаяр. Шер а еннай, Iаьхегlа а хиннай иллеи халхареи Нохч - ГIалгIай ансамбла репертуар. Цун программана юкъе ек дикеи доллача хIамал толаш йола халкъий вежарашна долча доттагIалеи интернациональни содружествеи тема. Цхьабакъда, пIенхаштта кхоачамбоацараш а да искусства учрежденей балха юкъе. Репертуар хьахаржарга массаза а лаьрхIа хьожаш дац театраш, хIаьта из бахьан долаш цкъаза сцена тIа ювл художественни идейни гIулакха эсала йола пьесаш. Театрий болхлоша даим дагакхабанза даргдац вай искусства произведенешца нах, эггара хьалхарча аргIанна, кагирхой хьалкхебеш хилар.

Халкъа идейно - политически эстетически кхетам балара, вахара коммунистически образа пропаганда яра гIулакха низ бола гIерз да радиои телевидении. Цар программаш кIезиг - дукха тайп-тайпареи сакъердамегIен хила яьннай. Цхьабакъда, общественно - политически передачаш шаблонах кийчъю, сагоггагIа йола проблемаш кIезига ювл цар тIа, дикторски текст дукхагIа хул суртел, цкъаза шаьра хилац мотт, стилистически гIалаташ долаш хул из. Передачаш кIезига ю художественни самодеятельноста долча новкъостала лаьрхIа. Радиопередачашка кIезига бувц вай вахар чухь хулаш долча доккхийча хувцамий чулоацам, хIанз а кIезига ю передачаш морально - эстетически темашта.

Нохч - ГIалгIай чу кIезиг - дукха тоаденнад кинофильмаш хьувкхилга, лакхбеннаб паччахьалкхен планаш кхоачашъяраи бахача наха гIулакх дикагIа дараи хьалхара бехктокхам. Стационарни киноустановкаш моцаш йолча нах бахача пункташка яхьийтай готта пленкаш йолча киноаппаратий 37 комплект. Цхьабакъда, долла хIама даь дала гаьна да: шортига дегIаух киносеть.

Кинотеатрашкеи клубашкеи дукха хьувкх идейнии художественнии гIулакха геттара эсала дола доазол дехьара кинофильмаш, хIаьта кепайоазоно нагахьа араяхац цу фильмашта критически анализ еш йола статьяш.

Съезд хилалехьа культура болхлой районнии городскойи конференцешка ира критика йир дуккхача культурно - просветительни учреждениешта. Белгалдахар культура министерства, облсовпрофа, городийи районийи Советий исполкомий, радиовещании телевидении комитета, кепайоазонеи кинофикацеи гIулакхашта йолча управленей, халкъа творчества ЦIен оагIонгахьара юртийи городийи культура учрежденешта вулгал эсала деш а новкъостал кхоачамболлаш ца деш а хилар. Из критика теркалъянза яргъяц новкъосташа Татаева, Сидельникова, Лагутина, Шипулина, Поднебенне, исполкомий председателаша.

12 марта хоржамаш хул РСФСР-ен Нохч - ГIалгIай АССР-ен Лакхехьарча Советашка, хIаьта иштта къахьегамхой депутатий моттигерча Советашка а. ХIанзара хоржамий кампани белгалдаьннача деношка, вай мехка къахьегамхой Советски Iаьдала 50 шу дизари В. И. Ленин ваьча дийнахьа дена 100 шу дизари тезде кийчлуш болча хана йолаенай. Хоржамашта хьалхара берригa болх лакхача идейно - политически боараме леларгболча, бахьш бола массе тайпа нах цо чулаьцапаргболча тайпара. Сийлахь - боккхача Октябра ах бIаь шера юбилейна яха йоаггIача тайпара республика накъагIоргйолча тайпара вIаштIехьдаккха деза гIулакх культурно-просветительни учрежденей болхлоша.

Массане а е еза йоакхо

АЧХОЙ-МАРТАНОВСКИ КУЛЬТУРА РАЙОННИ ОТДЕЛА ЗАВЕДУЮЩЕ НОВ. САКЛЕВА КЪАМАЬЛА ТIАРА

☆

Мехка гIолла гIа боахаш да юбилейни, 1967 шу! Вай Даьхен масса а миIинге чIоагIа кийчлуш ба Сийлахь - йоккхача Октябрьски социалистически революце 50 шу дизарга. Ачхой - Мартановски района къахьегамхой хоадам боллаш тIагIертта кийчлуш ба цу башха дикача денна шоай мел болча низаца накъабаха. ХIаьта культура болхлоша царна масса а оагIорахьара цу хьакъехьа новкъостал а ду. Йоакхо ю района совхозий болхлой еррига событеш йовзаш хилара. Тайп - тайпарча темаех 500-нел совгIа лекцеш докладаши яьй клубашка, фермашка, бригадашка. Сакъердаме сайренаш яьй: «Сийле хийла ялата хьаж йоагIача кулгий», «Сигаларча сеткъех доацаш, лаьттарча ялатах», «Граждански Сийлахь - боккхача Даймехкен тIемай дакъалацархошта, юрта хьалхарча коммунисташтеи комсомольцаштеи, хьалхарча ударникаштеи, совхозни производства хьалхле лелаерашта», «Рапорт лу хьога, тха хьамсара парти!».

Боккха терко ю оаха атеистически пропаганда. Культболхлой майрагIа къовсам лоаттабе баьннаб дIаяхача замах юхедисачуница, дукха истий кхувлараш, дIаяхача замах юхедиса зене дола гIулакхаш хьалдувцараш гучабаха, кагирхошта советски законаш дIадовзийта, керда обрядаш шерагIа юкъехувла баьннаб.

Районе болх беш я 7 агитбригада. Парех дикагIаяраш я Самашкински, Бамутски, Катыр-Юртовски.

Боккха болх бу дIа-юха лелача автоклубо: каст-каста кхашкеи фермашкеи ух, юртбоахамеи атеистически темаех документальни фильмаш хьокх. Автоклубаца цхьана лектор а ух. Автобуса тIа я дIа-юха кхухьа библиотека.

Даьр дукха да, хIаьта кхы а дукхагIа де кийча а да. Цхьаккха а балхах кхерац тхо. Тхоашта кIезига дукха а новкъостал дича бакъахьа хетар тхона боахама организацешаи совхозаша. Совхоза директора ховш ялат, дулх цо ца лойя шийга цIенхаштта хоаттаргдолга. ХIаьта совхозера клуб дIачувала кхераме йолаш тишъенна латте, из ше йоакхо еаш хетац. Нов. Хамидова нийса йоах, совхоза директора цхьанна а кабинете юрта культура дегIаяра план яйнаяц шийна. Сона а яйнаяц. Хила-м езар. Вай еррига юрташкара клубаш совхозий отделенеи территореш тIа я, совхозий болхлошта гIулакх ду вай, хIаьта клубашта ремонт е цхьаккха а вац. «Финансови плана тIа лаьрхIадац» — оал тхога цу тайпара моттигаш ниисъелча. Нийса яхац. Юрта культура — юкъара гIулакх, массанега а кхоач клубий, библиотекай болхлошка а боахамхошка а. ХIаьта цох лаьца шийн документаш тIа парте тIа-тIа дукхагIа дага а дохийт вайна.

ТОЛАМЕХ ДИЙЦА ЦА IЕШ...

КУЛЬТУРА НАУРСКИ РАЙОННИ ОТДЕЛА ЗАВЕДУЮЩЕ НОВ. ПУТИНЦЕВА КЪАМАЬЛА ТIАРА

☆

Дувца а дезац, дега тоам хул районе даьхача толамех дувцаш, культурни фронта дикагIа болча наьха цIераш курал а еш йоахаш, мел лекцеш йийшай, масс концерт оттадаьд дувца цифраш теша а веш яьхача. Бакъда карагIдаьннарех доккхал а деш кхы хIама а ца дича вай болх дикагIа, сакъердамегIа хургбац. Библиотекарийи клубни болхлойи балха юкъе а да цхьадола кхоачамбоацараш, йолаш я тха станицай культурни боарам бокъонца цIенхаштта а квалифицированно а айбе новкъарле еш йола объективни халонаш а.

Шеко яц, клубашта новкъостал де деза колхозий правленеша а, юрта Советаша а, партийни организацеша а. Бакъда иштта а хул: заведующи Iо а хай шийн клубе вагIа кружок вIашагIйолла, лекци ешалга вIашагIдолла е художественни самодеятельноста концерт оттаде маца новкъостал дергда хьежаш. Цунга хьийжар «Комсомольски» яхача винсовхоза клуба заведующи Абдулханова, хIаьта 4 бетта клубе 2 лекци мара йийшаяц. Калиновски культура Шен директор нов. Шумский латкъаш ва паркоми колхоза правлении юрта культурага дIахьожаш бац, хоровой коллектив хьагулъе гIо дац, яхаш, хIаьта парткоме из директор сага бIаргавайнавац цIаккхаза: телефонаца лоаттабу цо партийни организацецара бувзам.

Во да, нагахьа санна кхычо дерг ма дий яхаш сатуйлаш саг хилча. Бакъда, во да, нагахьа санна наха болх беш а дукхха гIулакхаш деш а доллаше а, уж вIалла а теркал ца беш хилча. Хала а хет доагIаш а дац из иштта хила. ДIадахача шера июле Наурски района художественни самодеятельноста коллективаш Грозне отчетни концерт оттаде дезаш яр. Царна чIоагIа бехктокхаме ха яр из. 250 юртара артист вера Наурера Грозне (никъ гарга барех мичаб). ХIаьта халкъа творчества ЦIагIа шийла тIайийцар уж. Выступать де зIамига сцена елар; 128 саг чувоагIа тхоай хор дIаоттае маганзар тхона. Раьза боацаш бар нах. Дукха ха йоацаш юха а иштта хилар. 16 январе Науре хила езаш яр агитбригадай смотр. Культура Шен зале цаI мукъа моттиг яц. Артисташ берригаш а балхах мукъабалийтабар. Уж кийч а бенна, кулисашта тIехьашка сахьувзаш бар. Жюрега хьежаш да. Сахьат, цхьаькха даьлар. Жюрена метта халкъа творчества ЦIагIара звонок: «ДIадоахкалац тхо, машина ехай».

Цу дерригнеша гIо дац художественни самодеятельность дегIайоалаяра. Кхы цхьаькха бала ба тха, из массане а юкъара ба мот сона: кадраш. Кхаь шера районе 4 специалист венав. КIезига. ХIаьта а оаха из дувцаргдацар, хьаухараш бокъонца бола специалисташ баларе. Халахете а, чеккха балхара мукъабалийта бийзар уж. Укхаза цIенхаштта хьадеха безам ба са вай культурно-просветительни училищагара: во хьех цар шоай выпускникашта, сов хьагулъяь знанеш тел царна, хIара денна-практически болх клубе бе кийчбац уж. ДукхагIа пайда хургбар цу техникуме деша шоай болх беза практикаш дIайиборе. Тхоай районера цхьа новкъост вахийтавар оаха деша, дIаденнад цо документаш. Экзаменаш дIаяла вехарг-ма вий со яхаш хьийжа, хьийжа, кхы хьийжа а ца ваьна Iийра.

Цу тайпарча хьалашта тхоаш кIалхара довла дезаш хул тхо. Тхоаш долча вIашагIъеххай дирижерий - хоровикий курсаш. 80 сахьата лаьрхIа я программа. Лекцеш общественни дIадоладарца еш музыкальни школа хьехархоша.

• • •

В. И. ЛЕНИНА ЦIЕРАХЧА КУЛЬТУРА ДВОРЕЦА ДИРЕКТОРА НОВ КЛОЧКОВА КЪАМАЬЛА ТIАРА

Кадраш — вай лазар. Из массане а бакъдеш да. Бакъда хIара шу масса доал клубашка квалифицированни кадраш кIезиглу. Республикера дIаух эшаш бола специалисташ, ХIаьта укхаза хьабахка безам бараш — кIезига. ЧIоагIа эш вайна лакха культура йола нах, самодеятельносте хьокхам тийина ца Iеш самодеятельни коллективай кулгалхошта а лостам цар бергболаш.

Вай клубий лазар да материальни база а. Дукха ха я ерригача самодеятельни коллективаша костюмашта, кога гIирса, реквизита заказ дергдола республикански комбинат эша. Клубий культурно - просветительни балха чIоагIа новкъарле ю ведомствашта юкъера гIулакхаш къоастам банза хиларо а. ДукхагIа пайда хургбар, нагахь санна культура министерстванеи облсовпрофаи, самодеятельностаи профессиональни искусстванеи юкъера бувзамаш айхагIа даларе.

ДОШ—КОМСОМОЛЬЦАШТА

ВЛКСМ ОБКОМА СЕКРЕТАРА НОВ. МЯКИЕВА КЪАМАЬЛА ТIАРА

☆

Республика комсомольски организацеш культпросветучреждений балхага дукхагIа хьежа, цар балха юкъе дукхагIа кагирхой увза яьннай.

Комсомола Ленински райкомо вIашагIбеллаб «Радуга» яхача кагирхой клуба болх, Гудермеса, Шелковски Ножай - Юртовски районий комсомольски болхлоштеи культпросветучреждений болхлоштеи корайоагIа кагирхой салоIилга вIашагIдолла тайп-тайпара формаш.

Сакъердаме гIулакхаш дика вIашагIдохкаш, шийна тIехьа кагирхой баха ховш ва Шелковски района Дубовски культура Шен директор нов. Кочетков. Комсомольски организаце (секретарь нов. Кузьмин) массаза новкъостал ду цунна.

Грозненски района «Горячеисточненский» совхоза кагийча нахеи мехкарашеи сагота дIахьора шоай мукъа йола ха. Бакъда, комсомольски организацена керте къона коммунист нов. Асуханов эттача гIулакхаш дикагIа лела даьлар. Совхозе хьахилар художественни самодеятельноста коллективаш. ХIанз кагийча нахаи мехкараштеи корадаьд дега деза гIулакх, сагота я яхаш леткъаш саг вац. Комсомольски культпросветеи болхлоша цхьана беча балха массаза а дикалар хул.

Дагадоацаш хинна хIама дацар МалгIабика художественни самодеятельностагa хьажара итогаш во хилар. Репертуар эсала яр, смотре дакъалоацаш цаI лоаман йоI яцар. Жюре, оргкомитете комсомола горкома викалаш бацар.

Культура учрежденешкара гIулакхаш ледара лелара боккха бехктокхам тIабуж республика культура министерствана. Дуккхача моттигашка клубаштеи библиотекаштеи кулгалдеш ба цу гIулакха кийчо йоаца, инициатива йоаца нах. Республика гаьнарча юрташка дукхагIа ахийта беза культурно-просветительни музыкальнии училищай выпускникаш.

ВЛКСМ обкомо шийн бюро ладийгIар Ножай - Юрта районе культура учрежденешка кадраш дIа миштта нийсъяьй. Доккхий кхоачамбоацараш гучадаьхар. ХIанз ВЛКСМ райкоми культура отдели гIулакх тоадеш я.

Уйла чIоагIа йолаш, революце идеалашта мутIахьа бола, коммунизм бахьанце боаргбоаца къовсамхой хьалкхебар — вай кино, литература, искусства, культура ерригача учрежденей лоархIамера декхар. Бакъдар аьлча, цу хьакъехьа дукха кхоачамбоацараш да вай. Республика кагирхоша хьокхам а эцаргболаш, цунгара хьаIома а дургболаш вола хIанзара кагирхо хеставеш йола къаьгга литературни а музыкальни а произведенеш яц вай.

ДукхагIа йолча хана вай драматически театраша бIарчча шера хьувкх кагирхошта цхьа спектакль. Театрий еррига репертуар хьалкхувш йоагIача тIехьен йоакхонах хьалйиза хила еза. Вай дац моттигерча композиторий кагирхой хоза иллеш. Кинотеатрашка дуккхача хана хьахьувкх кIоарга чулоацам боаца фильмаш.

Цхьан района колхозаштеи совхозаштеи юкъе е районашта юкъе художественни самодеятельность шерра вIаши йовзийта еза, цхьана е еза кагирхой сайренаш. Шефство лелаеча города культура учрежденей организацеша хьадда новкъостал де деза юрта культурни болх тоабара, цига ахийта еза агитбригадаш, методически кхыдолеи новкъостал де деза. ХIанз, дукхагIа йолча хана из новкъостал городерча цхьан коллективо юрта концерт оттадарца чакхдолаш да.

• • •

Дика чулоацам болаш дар нов. Мякиева даь къамаьл. Нийса хIамаш дийцар цо: клубий болх тоабе беза, кагирхой спортах кхебе, художественни самодеятельноста коллективашка дакъа лаца безам совбаккха, искусства дикагIча произведенеш тIа хьалкхебе, театрийи кинотеатрийи болх тоабе, культура министерства дикагIа йоакхо е еза юртарча культура учрежденей кадрай. Цу къамаьлаца ца кхетадеш цаI дар: цу дерригена а юкъе малагIа роль я комсомол а, комсомола обком а цун гварди комсомольцаш а — сатем боаца дегаш миштта кийчлуш да кагирхой хьалкхебе, юрта культура айе республика партийни организацена новкъостал де. Бакъда, съезда делегатий дуккхача къамаьлашца хьахозар республика комсомола еш йола Iоттараш, цIенхашта а йола Iоттараш: хIанз а бац комсомольцаш юрта сакъердаме, бокъонца дола гIулакхаш дIадоладерех, дукха йолча хана тайп-тайпара сведенеш гулъю, сводкаш увттаю. Уж, хетарехьа, нийса Iоттараш жоп ца луш йитар ВЛКСМ обкома секретара нов. Мякиева.

ДОТТАГIАЛ ЧIОАГIЛУЦ!

Теркам тIабодаш дешаш дийцар съезде республика халкъа артиста нов. **Хамидова**, поэтесса нов. **Ахматовас**, М. Ю. Лермонтова цIерахча театра керттерча режиссера **Красницке**, вай хьаьшаша — Черсий-Балкхарой республика культура министра заместитела нов. **Караева**, Дагестана кинофикаце управлене начальника нов. **Губахановас**, РСФСР музыкальни учреждений управлене начальника заместитела нов. **Барсова**.

Цар дийцар паччахьа Россе йистой тоIалаь лаьхкача халкъий вахаре хиннача Iалаьмате доккхача хувцамех. Городийи юртийи сибат хувцаденнад, хьалкхийнай шоай къаман интеллигенци, тоалуш латт литература, искусство, Iилма мехка дерриги къамий доттагIал чIоагIлу. Ораторaша дийцар къамий культураш вIаши йIаьхий хулаш латтарах, профессиональнии самодеятельнии искусство дегIаяра наькъехи торонехи, зуламерча къаьнача замах юхедисача гIулакхашца къовсам лоаттабеча, шоай халкъий культура айеча къаман интеллигенце Iалаьмате боккха бехктокхам хиларах.

Къамаьл даьраша съезда дийцар Нохч-ГIалгIайчен писателаш, артисташ, музыканташ Октябра 50-гIча юбилейни шера накъабаха малагIча башха дикача гIулакхашца кийчлу.

ЮРТА КУЛЬТУРА ДЕГIАЙОАГIА

ПАРТЕ СУНЖЕНСКИ РАЙКОМА СЕКРЕТАРА НОВ. ГАЙСАНОВА ДАЬЧА КЪАМАЬЛА ТIАРА

☆

Юртарча сага хьашташ алсамдоалаш латт юкъара дешара а культурни а боарам лакхлу. Цкъаза тхо долча ух гастролаш е концертни бригадаш, хIаьта царга хьажа баьхкараштa артисташа ахь хетийт шоаш дечох, царех цIийвала везаш хул. Хьожаш бараш дукхха а дикагIа эстетически гIулакхаш доахкаш хул, уж сцена тIара кхетабе безарел. Цу тайпарча концертага хьежача станичникаша оалаш хоз: вай юртара бараша еш йола выступленеш профессиональничарел дикагIа ма йий. Нийса йоах, я а я дикагIа. Цхьабола профессиональни исполнителаш Iемаб; юрта долх, цига фуннагIа а чакхдаргла аьнна хеташ. Чакхдалац, хIана аьлча хьалха хиннар яц юрт. Дувла тха Орджоникидзевскал яхача станице: изобразительни искусства музей, халкъа театр, хореографически студи, музыкальни школа... А, чакхдаргдац. Тхо долча хов бокъонца йолча искусства мах бе, из харцдолчох хьакъоастае.

Тха халкъа театро ше болх беча пхе шера оттаьй укх тайпара цIенхаштара Соболева пьесах йола «Хозяин», «Смертный приговор» яха спектаклаш, Гулак-Артемовске «Запорожец за Дунаем» яха опера.

Дукха ха йоацаш станице цIей дар: тха юртхошта яйра балет. Районни культура Шен коллективо хореографически студеи хьекхар хьалхара постановка — «Коппелия» яха балет.

Дега тоам хулаш тIайибу оаха поэташ Чахкиев СаIиди Ахматова Раисеи. Тхоай а ба тха яздеш бараш. Республике йовз къонача поэтессай Шамардина Людмилай стихаш. Бакъахьа хетар, тхо долча каст-каста профессиональни искусства деятелаш, хоровой общества викалаш ухаре. Ма дукха лургдар цар тхона шоай хьаькъалерча хьехамца. Тхо долча дукха ба теркам тIабодаш вокалисташ, культпросветбалха башха дика энтузиасташ мари сесаги ЧистяковгIар ба.

Тха районе культуреи искусстваи дегIаярга йоакхонца хьеж партийни а боахама а болхлой, цу дерригне а керда саг хьалкхеве новкъастал делга дага а кхоабаш. Бакъда тхона а эш новкъостал. Материальни эшац. Ахча тхога долаш да. ГIишлош хьал дукха а ю оаха. Октябра 50 шу дизарга оаха лерхI кхы а 5 клуби библиотекеи, стадион, ипподром хьалъе, районе памятникаш оттаде. Тхона кхы тайпа новкъостал эш: гIишлошъераш, материалаш. ХIаьта гIишлош хьалъе безам а болаш ба. Йоккха торонаш а йоккха планаш а я, хIаьта уж еррига планаш кхоачашъе бокъонца бола культура мастераш а ба.

«СЕРДАЛО»

2-гIа оагI. 7 февраль, 1967 шу.

ДЕРРИГА А—СОВЕТСКИ НАЬХА УНАХЦIЕНО ЛОРАЯРА

Коммунистически партеи Советски пачхаьалкхенои хадданза йоакхо ю вай мехкарча наьха унахцIено лораяра, из тIа-тIа дукхагIа чIоагIъяра. СССР-а бахача наха деш дола медицински гIулакх дIахо а «тоадарен цар унахцIено лораяреи гIулакхех» КПСС ЦК-ан СССР-а Министрий Советои 1960 шера 14 январе баьча соцамо, КПСС XXIII-ча съезда директиваша, укх тIеххьарча шерашка арадаьннача кхыча документаша къаьгга тешал ду халкъа унахцIенон парте хаьдда йоакхо еш хилара.

Партеи правительстваи еча цу йоакхонах дола дукха масалаш доаладе йиш я вай республиках лаьца а.

Революци хилалехьа юрташка бахача нохчашта 104 эзар сага лоархIаш цхьа лор мара вацар, хIаьта цу хана берригаш а 70 эзар мара ца хиннача гIалгIашта цхьа лор вар фельдшер. Бахача наха специализированни квалифицированни новкъостал дарах дувца цхьаккха а дацар. Лазаро готваь саг лора тIакхача йиш йоацаш хиларах наьха цIий Iувдаш болча, нах Iехабеча хьежача нахага, «жинашца» тайнача нахага кхайка везаш хулар. Цу нах Iехабечар деча «дарбах» дукха бовра нах, къаьстта бераш, чIоагIа даржар хала лазараш — туберкулез, венерически инфекционни лазараш. Бакъда, иштта, Iилман лардаца дарба дара гIулакх геттара миска латтача вахаро дIалехар цIенача дегаца дарба дергдола нах халкъах хьабалар, молхаш лахар. Наха хулача лазарий зем баккхара, вахара ларда тIа хьахилар дарба де ховш бола нах, корайир дарбане молхаш.

Халкъа дика бовзаш бар Мапстински лораш. Царна ингалсийски лорал Дженнерал хьалхагIа хайнад кIигашча духьалара маха тохара гIулакх. Керда еш йола чоалханера операцеш Iома а яь, толамца еш хиннай цар. ДIаяха бIаь шаре екъаеннача хана Нохч-ГIалгIайчене хиннача наькъахоша, Iилмахоша, писателаша даьча йоазонех ховш да из. Из бакълу нохчашкахьеи гIалгIашкахьеи кашамаш оахкаш геологашта кораьогIача сага керта тутеша а, царна операцеш яь хилар муах гучалувл, хIаьта уж муаш математически лоархIамех кхо бIаь а кхы дукхагIа а шу ха йолаш да.

Вайнаьха халкъа лораштa дика ховш хиннад кагъенна тIаьхкаш вIашагIйохка, доалача а шийлача а герзах хинна човнаш ерзае, цIокапа лазар хилча, хорш еча дарбаш де, пха тоха, кхыдола дарбаш де. Бакъда, уж дарбаш де ховш бола нах геттара кIезига хиннаб, цамогаш бола нах геттара дукха хиннаб, цудухьа царна мегадац халкъагара бала кIаьдбе, Iилман наькъана дарбе де.

Деррига советски халкъаш а санна цу боаданахи балехи нохч-гIалгIай халкъ кIалхара даьккхар Сийлахь-йоккхача Октябрьски социалистически революце. Советий Iаьдал эттача хьалхарча деношка денз Нохч-ГIалгIайче яхка йолаю унахцIено лораяра учрежденеш. ГIалгIашта юкъе эггара хьалха Наьсар-Керте 1919 шера больница хьайийлар хьинарерча революционера, граждански тIем тIа дика дакъа лоацаш хиннача, къамах азербайджанец хиннача лоро Алибеков Алибек Кулимбековича. Из вар човнаш хиннача цIеаскархошта йола эггара хьалхара лазарет городе Владикавказе хьайийлар а. Халкъа унахцIено лораеш гIалгIайче доккхий гIулакхаш даьчул тIехьагIа Азербайджане ваха дIавахар из. Цига Нариманова цIерахча Азербайджански пачхьалкхен медицински института унахцIено лораяреи медицински истории кафедра заведующи волаш болх баьб Алибекова. 87 шу долаш 1964 шера Баку веннав из.

Нохчашкахьа эггара хьалхара больница 1920 шера Шота хьайийлар лоро Н. А. Гадова. Из хIана Нохч-ГIалгIай АССР-а заслуженни лор, пенсионер ва.

Дукха хIама де низ бацар цу йоккха йоацача шии больница. Бакъда цар даьр Iалаьмате боккха политически лоархIам бола гIулакх дар. Цар нохчаштен гIалгIаштен бIаргадойтар Советий Iаьдало шоай йоакхо еш хилар, хьалхагIа бIаьхийча наьха мара дайта йиш йоацаш хинна лорий дарба шоашта мах боацаш деш хилар, цул совгIа, хьалха санна е городе Грозне а, е городе Владикавказе а баха ца безаш шоаш баххача шоай юрта из дарба деш хилар.

Цул тIехьагIа больницаш хьаелл Урус-Мартане, Шаьла, Гудермесе, Науре, Наьсарен - Вокзале, кхыча дуккхача юрташка.

1921 шера Грознера военни госпиталь дIа а яьккхий цун кIийлен тIа хьаю эггара хьалхара советски больница, — хIанз йола республикански больница. Цун я опыт йолча лораша Н. И. Обретенске, С. В. Несмеянова, Н. С. Киселева, С. М. Швецова, кхычар хьалхле лелаю йоккхий специализированни отделенеш.

30-ча шерашка шоай больницаш яр ерригача районий Грозненски, Шаро-Чеберлоевски, Галанчожски, Галашкински районашкара дIайиккхача. Цу больницашка 630 менги бар. ХIаьта городе Грозне 870 менги бола 5 больница яр. Цу шерашка республике 313 лор вар, царех 224 городе а волаш, хIаьта юккъера медицински болхло 773 саг вар.

Укхала хьоахабе боагIа специальни образовани йолаш хинна нохчехи

Советий Iаьдала
50 шу дизарга

гIалгIаехи бола эггара хьалхара лораш. Царех ва 1917 шера медицински факультет чакхъяьккха 1920 шера кхелха ГIойтара Ахтаханова Мухьмад. Деррига ший вахар революционни къовсама дIаденна саг вар Мухьмад.

1928-ча шера медицински институт йистеяьккхай Курумов Джунана, ЭльдархIанов Ювсапа, Тутаева Идриса Аьсета. Нохчаштен гIалгIаштен юкъе эггара хьалхара медицински Iилмай кандидат яр Тутаева. 1944 шера кхелха ГIойтара Ахтаханов вецки района Колодино яхача юрта фашисташа хьалъялла йийнай из. 1-ча Ленинградски медицински института мемориальни доска тIа яздаь да: «Тутаева Асият Идрисовна. Кандидат медицинских наук, ассистент кафедры микробиологии. Погибла от рук фашистов».

1929 шера медицински факультет чакхъяьккхар Льянова Хьадажкъий Фатимас.

1930 — медицински институт йоакхх Нальгиев Сафара, Пошев Хоасбота Iалаудина, 1931 шера — Долтмуранев Сулейма.

Цул тIехьагIа медицински институташ яхье бовл У. Д. Цутиев, С. М. Беймурзиев, Ш. М. Эпендиев, А. Курумов, А. Т. Абдулаев, А. А. Маматиев, кхы дукккхабараш а. Цо къаьгга тешал ду къаман культура лакхъяра, цун вахара хьал тоадара, къаман кадраш хьалкхеяра партеи правительстваи йоакхо еш хилара. Цу вай цIераш яьхача болхлоша шоай низ ца кхоблш доккха дакъа лаьцад республика къахьегамхой унахцIено лораеча.

ЧIоагIа еза хеташ йоах республикерча къахьегамхоша шоай беррига низ, шоай йоккха балха опыт халкъа деча гIулакха, цун унахцIено лораяра дIаеннача дуккха нах лечара баьхача, дуккха къахьегамхой болх булургболаш лазарах берзабаьча дикача лорий. Царех ба РСФСР-ен Нохч-ГIалгIай АССР-ен заслуженни лораш А. И. Голубцов, В. Г. Пасков, Ш. М. Эпендиев, Г. Г. Парсаданов, А. К. Туаев, РСФСР-а заслуженни лораш О. Ф. Бакланова, В. И. Беловидов, кхы дукккхабараш а.

Лораш хиларах доалаш дац дарба дара гIулакх, дарба дара молхаш а эш. Революци хилалехьа городашка Грознеи Владикавказеи мара аптекаш яцар. 1916 шера г. Грозне 5 аптека яр.

Советий Iаьдал эттачул тIехьагIа аптекаш йоакх юрташка а. 1928 шера Нохчий автономни областе 13 аптека яр, царех 5 юрташка а йолаш. ХIаьта гIалгIайче 7 аптека яр. Иштта ледара дар хьалха аптекай гIулакх а.

ХIанз, 1967 шу тIакхоачаш ведомственни яраш йоацаш 70 гаргга аптека яр. Районни центрашка хинна ца Iеш, хIара йоккхача нах бахача моттиге а аптека я тахан.

1966 шера республике болх беш хилар 7500 менги болаш йола 69 больница, больницашца вIашагIтоханза йола 25 поликлиникеи амбулатории, 60 гаргга берий ясли (цу яслешка 3000 моттиг я ведомственни просвещене министерства карайолчеи берий бешамашкара яраш йоацаш) 39 кхалнаьхеи 39 берийи консультаци. Республике болх беш ва 1969 лори 5000 юкъера медицински болхлои. Царех 250 лори 289 юкъера медицински болхлои нохчийи гIалгIайи ба. ХIаьта нохчехи гIалгIаехи болча лорех 64 саги юккъерча медицински болхлоех 190 саги кхалнах ба.

Бахача наха юххьанцара лорий новкъостал деш йола 250-нел совгIа фельдшерско-акушерски пункт я республике болх беш.

Духхьал пятилетка хьалхарча шера республика дарбан учрежденешка керда 110-нел совгIа лори 400—нел совгIа юкъера медицински болхлои вайтар. Царех дуккха а дукхагIбараш юрташка болх бе бахийтар.

Дарба дара — профилактически учрежденей балха къаьстта теркам тIабохийт бахача наьха цхьайола группаш унахцIена хилийтара, къаьстта промышленноста керттерча доакъой болхлой унахцIена хилийтара.

ХIанз диспансерни хьож промышленноста керттерча доакъой болхлошка меттел, эскаре баха ха тIакхаьчарашка а, хIаьта иштта дегIа зе дергдола хIамаш лелаеш болча унахцIенача болхлошка, инфекционни лазараш хиннача нахага, шу даланза долча берашка.

Хадданза тоалу республике нах баха моттигаш, цар санитарни хьал, дукхагIа хул хий дилла линеш, хьалъю банеш, дукхагIа дIаювгI гаьнаш, наькъаш, тротуараш, тIаьш лехк. Цу дерригенеша тоаю бахача наьха унахцIено.

Бакъда хIанз а я тоаянза йолча арыкашкареи хий диллара даьхача каналашкареи наха хий кхухьаш йола йоккхий нах баха моттигаш. Уж я Наьсарен, Шаьла, Урус-Мартана районашка. Коммунальни боахама министерства, юрта боахама Министерства, цу районий Советий исполкомаша дIададахац уж бахача наьха унахцIено чIоагIа телхаеш дола кхоачамбоацараш.

Дика тоаденад бераштa деш дола медицински гIулакх. Дарбан учрежденешка шерагара шерага дукхагIа хул менгеш, царех дикагIа пайда эц. Цу гIулакхаша гIо ду бераш кIезигагIа дойтара.

Шерагара шерага дукхагIа детт наха маьхий дифтери, полиомиелит, бруцеллез, кхыдола инфекционни лазараш ца хилийтара. Цу гIулакхо нах цамогаш хулга лохлу.

УнахцIено лораяра органаша администрацецеи профсоюзни организацешцеи цхьана профилактически болх бар бахьан долаш мехкдаьтта доаккхача, мехкдаьтта чакхдоакхача, машинаш еча дуккхача предприятешка, промышленноста кхыча доакъошка, гIишлош еча къахьегама хьалаш, кхерамзлен техника, промышленни санитари тоаеннай.

1966 шера болх бе йолаялийтар Грозненски районни больница Урус-Мартана, Шаьла районни больницай керда корпусаш, Науpски, Сунженски, Урус-Мартана, Шаьла, Шелковски районашка цIий чудотташ йола отделенеш, городе Грозне хьийийлай берий стоматологически поликлиника, ревматологически санаторий, туберкулеза духьалара диспансер, МалгIабикеи Наьсарени районашка кхоъ аптека.

ДикагIа ду бахача наха деш дола специализированни новкъостал городе Грозне а юрта районашка а, амбулаторно - поликлинически новкъостал, болх бе йолаяйийтай сайрийнара приемаш, лораш болча тIаболха нах телефонаца дIаязбелга вIаштIехьдаьккхад.

Цхьайолча аптекашка вIаштIехьадаьккхад хала цIамогаш болча Даьхен тIема инвалидашта йола молхаш цIагIа дIукхухьилга. Дуккхача поликлиникашка хьайийла я бахача нахага медикаменташи цамогача наха гIулакх дара эша предметаши доххаш йола аптечни киоскаш.

1967 шера болх бе йолайолийтаргья № 2 йола Гудермесски городской больница, спецполиклиникера стационар, шеръергья Грозненски районни больница, Наьсарен районни больница, из бахьан долаш унахцIено лораяра учрежденешка 200 менги тIакхетаргба. Городе Грозне 100 менги хургболаш берий инфекционни больница, 100 менги хургболаш туберкулезни больница, станице Наурске склад, косметически кабинет хьалъе лерхI. Iарамхерча санаторе керттера корпус юхаметтаоттае, цига столовии цIе уголоки хьалъе лерхI. Колхозий средствай чотах станице Орджоникидзевске 120 менги хургболаш больница, станице Шелковске 100 менги хургболаш туберкулезни больница, кхыйола объекташ хьалъе лерхI.

Санитарно-технически хьалаш хилийтара чотах, къаьстта юртарча больницашка канализовани, центральни отоплени, кхачан блокашкеи прачечнешкеи газификаци яра, дарбан учрежденеш кердача медицински оборудованеца, кIаьдача чIоагIача а инвентараца, автотранспортаца, холодильникашца Iалашъяра чотах дика, чIоагIлургья дарбан учрежденей материальни база.

Укх шера республике боагIарба керда 100 совгIа лори 100 совгIа юкъера медицински болхлои.

Республика унахцIено лораяра министерства кадраш нийса дIа-юха хьожаеш; поликлиникашка специализированни приемаш еш, районашка готта профиль йола менгеш хулийташ, стационарни отделенешта специализаци еш, лорийи юкъерча медицински болхлойи говзал лакхъеш балхаш де лерхI, цу дерригнеша торо хулийтаргья республике бахача наха, къаьстта юрта бахараштa деш дола медицински гIулакх тоаде.

Юрташка болх беш йолча дарбан учрежденей балхага хьажа а царна практически новкъостал де а Нохч-ГIалгIай АССР-а унахцIено лораяра министерства штатни штате боацеи специалисташ бохийтаргба.

1967 шера боккха теркам тIабохийтаргба дикагIйола опыт шерра дIайоаржаяра, бахача наха деш дола медицински гIулакх тоадара формашта.

Советий Iаьдала 50 шу дуза ха тIакхоачаш республике бахача беррига 30 шу даллалца ха йолча наха туберкулеза духьалара прививкаш яь чакхъяха лерхI.

Дуккха дукхагIа ешаргья медицински лекцеш, иштта ергья беседаш, радиоцеи телевиденеи гIоллара передачаш, арайоахаргья кепайоазон тIара статьяш.

Партеи правительстваи шоай йоакхо елга ха а ховш, Советий Iаьдала 50 шу дизара республика медицински болхлой накъагIоргба халкъа унахцIено лораяра хьалха а санна беррига шоай низ дIа а луш.

М. ИНДЕРБИЕВ,
Нохч-ГIалгIай АССР унахцIено лораяра министр.

АЗЕРБАЙДЖАНСКИ ССР. Этилена комплекса 26 объект — Сумгаитски химически комбината — Ерригсоюзни ударни комсомольско-кагирхой гIишлон хьалхара аргIа эксплуатаце дIалучча кхаьчай. Чуийнна деш латт уж йолаялийтара балхаш.

Сурта тIа: «Азнефтехиммонтажа» СМУ-2 хьалха латта монтажник Азербайджански пачхаьалкхен университета студент-заочник комсомолец Мамед Мамедханов.

Ю. Рахиля сурт.
ТАСС фотохроника.

АГИТАТОРА «БЛОКНОТА»
3-гIа НОМЕР

Кепа а теха араяьннай КПСС Нохч-ГIалгIай обкома пропагандаи агитацеи отдела аргIанара 3-гIа номер. «Беседашта лаьрхIа материалаш» яхача рубрика кIал кепатехай Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета президиума секретара Н. Сыщикова «Советашка ду хоржамаш» яха статья.

Граждански тIема турпалхочо А. Шерипова хетаьй «Халкъа комиссар» яха ший статья писатела М. Мамакаева.

Журнала тIа дIахо а ювцаш я «Правда» газета тIа кепатеха «Политически агитации вахари» яха парте Ленинградски горкома секретара З. Кругловай статья. Цунца дувзаденна кепатехай «Политинформаци—вахаро ше хьагучаяьккха средство» яха парте грозненски горкома секретара П. Латышева статья. Цу тIа авторо белгалдоах къахьегамхошта юкъе беш бола массово-политически болх тоабара де дезараш.

«Тха консультанташ» яхача разделе я «Политинформаци мишта чакхяккха еза» яха Е. Варавинай статья.

В. РЫТОВ.

РЕМОНТ ЭСАЛА Ю

Тракторашта, комбайнашта, кхыча юртбоахама техника ремонт яра гIулакх малагIча хьала тIа, да аьнна хаьттача; «Во дац, сихдаьд ремонт яра балхаш» — аьле боккха кхаъ хиле жоп лу МалгIабика района «Кавказ» яхача колхозе. Из уйла йолаш ва юртбоахама артела мастерской заведующи вола нов. И. Компанченкои механик-контролер нов. И. Молочаеви. Цхьабакъда, къамаьл кIоаргделча лер дайя кIалвус уж шиъ. Фу аргда цар? Ремонтни балхаш графиках дац. График шоаш кхоачашъьйий хац. Мастерской йолаш яц график, ремонтникаштеи механизатораштеи бIарга а яйнац из. Колхоза керттерча инженера нов. Прудкова истола яшка чу улл график. Ла мегаргдолаш хIама дий эггара хьалха из ха дезача шин специалиста бIаьстан кхашкарча балхашта техника маца кийчъяь яла еза ца хар.

Цу кхоачамбоацарашка ца хьежаш шоай балха еррига уйла тIаяхийта къахьегаш ба ремонтникаши механизатораши, юбилейни шера бIаьстан балхашта еррига юртбоахама техника хаппахьа кийчъяь яккхара.

Пятилетка шоллагIа шу дIадолалуча хьалхарча деношка деррига низаш техникана ремонт яра тIадахийтар колхозхоша. ХIанале ремонт яь кийчъяьй ялх трактор, хIаьта кхы а кхоъ укх деношка ремонт яь а яьнна араяргйолаш я. Ерригача колхоза 56 тракторах хIанзачул тIехьагIа ремонт е езаш ткъаь ялх я.

Юртбоахама инвентара ремонт яра балхаш тракторно - полеводчески бригадай станашка ду. Колхоза механика нов. Н. Халина кулгалдеча йиълагIча бригаде инвентара ремонт яь йоалаш латт. Иштта ремонт яь бовла гарга ба кхыча бригадашкара механизатораш а.

Уж толамаш доах шоай низ ца кхобеш еррига уйла творчески къахьегара тIайохийтача производства хьалха латтараша.

Техникана ремонт яь яла гарга хургдар тхо, йоах колхоза ремонтникаша, нагахьа санна эша оатхалаш лоаттайоре, «Сельхозтехника» объединене Грозненски ремонтни заводо лерттIа болх боре. «Сельхозтехникера» запчасташка дог доахилга ца хилларах лоалахарча республикашка а ухаш ийе йийзар тха уж. ХIаьта а дукха оатхалаш эш тхона хIанз а.

Масала, дукха ха я укхаза ремонт яь а яьнна духхьал цхьа гIув ца хиларах МТЗ-50 яха трактор мастерской латта. Йолаш яц тIехьашкарча мосташта, передачай коробкашта эша а кхыйола а запчасташ.

«Сельхозтехника» объединене Грозненски ремонтни заводо еча ремонта чIоагIа раьза бац колхозхой. Цар балхаца дукха брак нийслу, хIаьта из дIаяккхара дукха ха йоае езаш хул.

Ремонт яь цигара цIабена мотор е тIехьашкарча балха кронштейнаш, рычаг, хий Iоухийта патрубка йоацаш хул.

ХIанз бIаьстан балхаш дIадоладала дукха ха йисаяц, тIехьа ца доахаш къоастаде деза къахьегамцара механизаторий материальни безам совбаккхара лоархIамера дош. Цхьа шу хьалха колхоза правлене решени яьяр техника болх бу ха йIаьхъярахи доагама-смазочни материалаш кхоарахи механизатораштa алапел совнагIа ахча телара. Цхьабакъда, халахете а хIанзалца из кхоачашдаьдац укхаза. Доагор кходарах духхьал шофераштa мара телац иштта ахча.

Цу гIулакхага колхоза кулгалхой хьажа беза.

А. ГАДАБОРШЕВ,
спецкор.

ГIАДВУГА САТЕМ

Сатийна яр Сунженски района «Красная Армия» яхача колхоза шоллагIча тракторно-полеводчески бригаде. Бакъда, из сатем юртбоахама техникана ремонт яь йистедаьнначул тIехьагIа эттабар. Иван Сергеевич Болгарева кулгалдеча тракторно-полеводчески бригада механизатораш ремонт яь баьнна дукха ха я. Планах укх шера цхьоалагIча квартале тоае еза инвентарь цхьоалагIа январь тIакхоачаш тоаяь яьннаяр. Ремонт яь йистеьнначул тIехьагIа ерригача хьекхалуча, мукхъяа тарлуча оатхалашта даьтта а хьекха кийчон линейка тIа дIаоттаяьй бригада механизатораша йийтта сеялка, цхьайтта культиватор, пхи нух, 130 макха, селкаш, нохараш.

Юртбоахама техникана ремонт еча хана лакхара къахьегама толамаш даьхад прицепщикаша Ищенко Николая, Бабкин Анатоле, Морев Николая, иштта кхычар. Шоай сменни нормаш халланза 140—150 процент кхоачашйора ремонтникаша.

ТIехдика чакхдаьхад юртбоахама техникана ремонт яра балхаш цхьоалагIча тракторно - полеводчески бригада коллективо а. Техникана ремонт ярга диллача цхьоалагIча тракторно-полеводчески бригадала вIалла а тIехьайнсац Пархомин Михаил Николаевича кулгалду шоллагIа бригада. Цул совгIа ремонтни балхаш дика а даьд цига. ЦхьоалагIа январь тIакхачалехьа йистебаьлар механизатораш шоай бригада юртбоахама техникана ремонт яь.

Бригаде мел йола техника — итт сеялка, итт культиватор, пхи нух, ши косилка, еррига лущильникаш, катокаш иштта кхыйола техника—ремонт яь. даьтта хьекха дIаоттаяьй кийчон площадка тIа. Из площадка бIаргаяйча ховргда техникана механизатораша дика доал делга. Цкъа-дале тоаяь яьнна тайп-тайпара техника нийсъяь къаьст-къаьстта дIаоттаяьй, шозлагI-дале болх бе пайдана йоаца къаьна техника металлолома дIаяла къоастаяьй. техника латта площадка цIена я. Массаза а сменни нормаш кхоачашъеш а тIеххкоачашъеш а йистелаьхар ремонтни балхаш прицепщика С. Багиева, тракториста М. Агактысяна, кхычар.

Юртбоахама техникана ремонт яра балхаш чакхдаьха бала гарга ба укх колхоза йиълагIча тракторно-полеводчески бригада механизатораш а. Цу бригадана кулгаллеш ва колхоза правлене член Савельев Николай Иванович. ХIанзле тоаяь яьннай дукхагIа йола техника. ХIанзчул тIехьагIа ремонт е езаш да ши нух, цхьа сеялка, логIан хьисапе хий детта шиъ установка, трактора тIехьатесса цхьа йолхьинг. Дукха ха эшац хьинаре къахьегача ремонтникашта дерригa ремонтни балхаш чакхдаха. Дика, сменни нормаш массаза тIеххкоачашъеш къахьегаш ба бригаде тракторист А. Кореньков, прицепщик Н. Волняков, кхыбараш.

Колхоза ерригача бригадех ала йиш яр цаI да—техника бIаьстан балхашта дика кийчъяра боккха теркам тIабохийт, дика вIаштIехьдаьхал механизаторий салаIара хьалаш. Массайолча бригада цIеча уголоке деша газеташ, журналаш да, чаме кхача кийчбеш столовеш я. Цул совгIа боккха теркам тIабохийт колхоза правлене механизаторий къахьегамцара материальни безам совбаккхара а. Бригадаша вIашиий тIахьожам лоаттабу. Цхьан бригаде ца а эшаш шоллагIча бригадана хиланза ярг а йоацаш йола оатхалаш нийслу, уж дIа-юха тел.

Цхьацца йолча моттиге лоадам боаца кхоачамбоацараш а нийслу: цхьан моттиге хьагулъяь яц металлолом, цкъа хьекхача кхы даьтта ца хьокхаш латт ремонт яь йистеьнна дукха ха йола техника, кIала ехка хIамаш дIа-юха а текха чархаш лаьтта латт. Уж кхоачамбоацарш белгал а даьхар вIаши тIахьожам беча района производственни управлене гостехнадзора инженер-инспектор юкъе хиннача комиссе массайолча бригаде 26-ча январе.

Геттара дика ду колхоза центральни мастерскешка юртбоахама техникана ремонт яра балхаш. Колхоза доалахьарча тракторех укх ремонтни сезонах тоае еза еррига трактораш 40 яр. ДIадахача шера тIеххьарча кварталах механизатораш декхарийла бар 12 трактора ремонт е. бакъда ремонтникаша квартальни планал совгIа йиъ трактора ремонт йир. Планах тоае езачул шиъ дукхагIа тоайир комбайнаш.

Дика толамаш даьхад колхозхоша укх шера хьалхарча квартале. ХIанзле ремонт яь яьннай бархI трактор ворхIнена ремонт еш латт.

Уж толамаш даха вIаштIехьдаьннал ремонтникий цкъа-дале бIаьсти кхашкара балхаш чакх а дадалехьа запасной оатхалаш хаинахь Iалашъярах. Боккха теркам тIабохийт специалисташа, механизатораша бIаьстан балхашта кийчо яра. Ерригача юртбоахама техникана, инвентара дукха ха ялалехьа ремонт яь яргья. ХIаьта цу техникага шин сменах болх байтара гIулакх вIаштIехьдаьккхал колхозе.

Колхоза мел бола трактористаш цхьоалагIчеи шоллагIчеи класса хургболаш, квалификаци лакхъеш ба.

М.-Р. ПЛИЕВ.

ТОЛАМЕ ДЕГIАУХ РОССЕ ЭКОНОМИКА

РСФСР Министрий Советерча Центральни статистически управлене кепатеха арабаьккхаб 1966 шера РСФСР халкъа боахам дегIаахара пачхаьалкхен план кхоачашъяра итогех бола хоам. Хоама тIа белгалдоакх Российски Федераце халкъа боахам дIадахача шера толаме дегIаиха хилар. Республика къахьегамхоша, КПСС XXIII-ча съезда решенеш чакх а йоахаш, кхоачаш а тIеххкоачаш а яьй промышленни производства юкъарча боарамах а из лакхъяра темпаех а, продукце лоархIамера тайпаш арахецарах, къахьегама овсарле лакхъярах, юртбоахама продукташ эцарах, транспорт, товарооборот, кхыдола хьокхамаш дегIакхувларах йола пятилетка хьалхарча шера заданеш.

Цу ларда тIа дIахо дегIаихай халкъа материальни хьал-торо. Къаман доход планах оттаяь хиннача заданел тIех а яьнна 1965 шераца нийсйича 107,7 процент хиннай. Керттера производственни фондаш 8 процент лакхъеннай республике. Материальни производство лакхъялар а производствага дIадодар кIезигдалар а бахьан долаш РСФСР халкъа боахамера пайда 1965 шерарчул 15 процент дукхагIа хиннаб.

Продукце дукхагIа дола лоархIамегIара тайпаш хьалареи арахецареи юкъарча боарамах йола шера план ханал хьалха кхоачашъяьй Российски Федераце промышленносто. Валови продукци арахецара боарам планах 6,7 процент мара лаьрхIа ца хиннача 8,2 процент дукхагIа лакхбеннаб. «А» группах йола промышленни продукци 8,6 процент дукхагIа хьаьй, «Б» группах яр — 6 процент дукхагIа. ЛакхагIча темпашца дегIаихай энергетика, машиностроени, химически мехкдаьтта химически промышленность. Промышленни продукци хьаяра боарам беррига лаьрхIача а дукхагIа йола лоархIамера хIамаш хьаярга диллача а план кхоачашъяьй РСФСР ерригача министерствашеи ведомствашеи, хIаьта иштта Архангельски, Томски, Магадански областашкара дIанйиккхача ерригача областашка, краяшка, автономни республикашка а. Къахьегама овсарле лакхъяра план промышленносте тIеххкоачашъяьй 1966 шера. Цул хьалхагIа дIадахача шераца нийсйича къахьегама овсарле 5,5 процент лакхъеннай. Промышленносте баь пайда 10 процент дукхагIа хиннаб.

Шу чакхдоалаш планированеи экономически стимулированеи кердача системах РСФСР-е болх беш хиннай еррига промышленно-производственни персонал цхьа миллиони ах миллиони совгIа саг а волаш йола 417 предприяти. Цу предприятеша тIеххкоачашъяьй продукци хьаяра, цунна реализаци яра, пайда бара шера планаш. Продукцена реализаци яь боарам 1965 шерарчул 10 процент лакхагIа ба, пайда 23 процент баьб, къахьегама овсарле лакхъяьй 10 процент.

РСФСР ЦСУ хоама тIа бокъонца йола даннеш йоалаю промышленноста цхьаццадола доакъош дегIаахарах.

РСФСР ЦСУ ХОАМ

Масала, 1966 шера яьккха электроэнерги 358 миллиард киловатт-сахьата гаргга дIа а кхаьча, цхьан шера 25 миллиард киловатт-сахьат, е 8 процент дукхагIа хиннай.

Доагора промышленностера производства боарам ворхI процент лакхбеннаб. Мехкдаьтта 218 миллион тонн яьккхай, газ — 70,2 миллиард кубически метр, кIора — 329 миллион тонн.

Iаьржачеи бесаш долчеи металлурге боарам 9 процент дукхагIа хиннаб. 32,5 миллион тонн чон лоаладаьд, болат — 52 миллион тонн, прокат хьаяьй 41 миллион тонн, аьшка руда даьккхад 56 миллион тонн.

1965 шерарчул 12 процент лакхъеннай химически промышленноста продукци, машинаш яреи металлах оатхалаш яреи — 11 процент, хьун целлюлозно-каьхата, хьу чакхйоахача промышленносте — 4 процент, гIишлой материалий промышленносте — 8 процент, яйгача промышленносте — 8 процент, кхачан промышленносте — 4 процент, культурно-бытовой гIулакхаштеи цIагIарча боахаман эша товараш — 13 процент.

РСФСР ЦСУцу цхьана ханна белгалдоах промышленноста балха юкъера кхоачамбоацараш. Республикански моттигерчеи промышленноста предприятеех 11 процент гаргга яраш шоашта оттаяь производства планаш кхоачашъяьяц. хIаьта цунца дувзаденна дIа ца луш йисай 226 миллион сома маьха промышленни продукци.

Соахка юрта боахама культурай, къаьстта а ялата, дика хьувкъам кхебаьб Российски Федераце, йоах дIахо ЦСУ хоама тIа. Республика колхозашеи совхозашеи пачхаьалкхенга дехкад 43,4 миллион тонн ялат.

ДIадахача шера дIахо дегIаихаб хьайбай боахам. 1965 шерарчул 5 процент дукхагIа дулхи шуреи даьккхад колхозашеи совхозашей, фуаш 13 процент дукхагIа гулдаьд. Хьайбай продукташ эцара пачхаьалкхен план дикка тIеххкоачашъяьй. ДIадахача шера доккхий балхаш даьд юрта боахама материально-техническа база чIоагIъяра.

Халкъа боахамга дIаяхийта капитальни вложенеш, колхозаша а хIаьта иштта бахача-наха шоашта къаьсткъаьста хьалдаьча чуIеча цIеношка дIадахийтар а тIехьа, 6 процентал дукхагIа а хинна, 31 миллиард гаргга сомага дIакхаьчай. Болх бе йолаялийтай 200 керда йоккха пачхаьалкхен предприяти а, хIаьта иштта болх беш хиннача предприятешка Iалаьмате дукха керда цехаши производстваши а.

Бахача наьха хIара сага сих лоархIаш хьатIаена реальни доходаш 1965 шерарчул 6 процент дукхагIа хиннай. Общественни боахамгара колхозхошта хьатIаена доходаш 16 процент дукхагIа хиннай. Пачхаьалкхени кооперативни торговле розничи товарооборот 65 миллиард сом а хинна, хувцалуш доацача маьхашца лаьрхIача 8 процент дукхагIа хиннай. Бахача наха эшаш дола товараш бизза кхоачамбалла хиннад.

Пачхаьалкхен ахчан а хIаьта иштта городашкарчеи юрташкарчеи болхлойи гIулаккхерча наьхеи ахчан чотах чуIе дIаденнад 47 миллион квадратни метр совгIа чуIе моттиг йола цIенош, цу даькъе чуIе цIенош хьалдеча кооперативаша — 4,4 миллион квадратни метр. Колхозхоша, юртарча интеллигенце шоай чотах а пачхаьалкхен кредита новкъосталца а хьалдаьд 152 эзар чуIе цIенош. Ялх миллион совгIа саг чухайнав кердача квартирашкеи цIеношкеи ваха, хIаьта иштта чуIе моттигаш тоаяьй.

ДIахо толамаш даьхад халкъа образованеи культураи даькъе. РСФСР массе тайпа дешаро чулаьцав 41 миллион саг. Лакхерча дешара заведенешка дешаш ва 2,5 миллион саг — цул хьалхагIа дIадахача шерарчул 216 эзар дукхагIа; юкъерча специальни дешара заведенешка — 2,4 миллион — 149 эзар дукхагIа.

Шера юкъера лаьрхIача РСФСР халкъа боахаме 1966 шера болх баь болхлойи гIулакхера нахи 48,9 миллион саг хилар, е 1965 шерачул 1 миллиони ах миллионни саг дукхагIа.

1967 шера цхьоалагIча январе кхаччалца лаьрхIача РСФСР-е баха нах 127 миллион совгIа, е 1965 шерарчул 1 миллион саг хIана вац аьнна дукхагIа хиннаб.

(ТАСС).

ТХА ЮРТ ХОЗЛУШ ЛАТТ

Доккхий хувцамаш хиннад тха Урус-Мартана района Гехи яхача юрта. Къело кIалбита, берашка дешийта торо йоацаш хала баьхаб хьалха тха юртахой. ХIанз хьожаргда вай 50 шера тха юрта мел хувцамаш хиннад. 2000 саг деша вагIа. Бахача цаьха цIагIа электрически сердал, радио, телевизораш я. Иштта хIара денна газеташ, журналаш кхухь бахача наха. Тоаеннай бахача наьха цIагIара торо а. Юрта араваьлча товарех йизза тикаш, салаIа клуб, библиотека я. Гаьнаш егIа керда наькъаш дехка тоаяьй улицаш. Соахка бахача нахеи юртсоветои 15 километр юртара наькъаш тоадир, ши керда тIий тиллар, гаьнаш дIаегIар.

Укх шера къаьстта хувцалургда тха юрта куц. Юрт хозьяра, тоаяра дукха мероприятеш чакхйоахаш латт укхаза юртсовето общественноста новкъосталца. Сийлахь-боккхача Октябра 50 шу дузача денна баха боагIача тайпара накъа баха кийчлуш ба са юртхой.

Х. ЯХЬЯЕВ,
Урус-Мартана района Гехи-Юртарча школа дешархо.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

ТАХАНАРА СИРИ

Из къона сирийски инженер Сарих Буни цхьа шу хьалха, Влтава берда йисте вахаш а волаш, выпускной вузовски экзаменаш дІаяла кийчлуш хиннав. ХІанз Евфрата берда йисте цо практике чакхйоах ше Пражски университете Іомаяь знанеш.

СУРТА ТІА: Сарах Буни советски геодезист В. Терентьеви электропередача лаккхавольтни лине трасса юллача. Цу линегІа ток ухаргья Евфратски плотина еча.

Л. Медведкой сурт.
ТАСС фотохроника.

ЙИЗЗА ХЬАЛЛОАЦ

ПХЕНЬЯН, 4 февраль. (ТАСС). **Корейски халкъо, ФРГ правительства кхерамера политика хаьдда харцахьа а лоархІаш, ше маярра хьаллоац германски дешахи Малхбузен Берлина проблемахи йола ГДР позици, хьакхайкаду малхбузенгермански милитаризм юхадийнъяра духьала немецки халкъо лоаттабеча къовсамца ший солидарность хилар, яхаш язду «Нодон симнума» редакционни статья тІа Малхбузен Германера милитаристски неонацистски низаш чІоагІдаларца дувзаденна Советски правительства яь заявлени хьаллоацаш.**

Европерча машарен кхерамзлени гІулакха тІа-тІа дукхагІа цІенхаштта-ра кхерам хулаш латт тахан, йоах «Нодон симнума», малхбузенгермански милитаризмах. Цу хьалашка малхбузенгермански милитаризм юхадийнъяраи герзаца кийчъяраи духьала, цун льяха уйлаш юкъахъяхар духьа лоаттабу къовсам машар дукха безача а демократеи паргІатони гадоахача а берригача наьха саготтагІа долча дегхарех цаІ да.

СОВЕТСКО-РУМЫНСКИ ДОТТАГІАЛА САЙРЕ

БУХАРЕСТ, 4 февраль. (ТАСС). СССР-аи Румыненеи юкъе доттагІалах, цхьана гІулакхаш леладарах, вІаши новкъостал дарах долча Договора кулгаш яздаь 19 шу дизара хетаяь советско-румынски доттагІала сайре хилар селхан Бухарестерча советски посольстве. Сайрене бар РКП ЦК Массазарча президиума член, СРР Министрий Совета председатела хьалхара заместитель Г. Апостол, РКП ЦК исполкома члена кандидат, СРР Министрий Совета председатела заместитель П. Блажович, кхыбола СРР партеи правительстваи кулгалхой а хІаьта иштта культура деятелаш, румынски столица общественноста викалаш а. Хьаьшашка дІайха моаршал хьаттар советски посола А. В. Басова.

Безаме, доттагІал тІехь чакхъялар сайре.

ДЕГ ТІАРА МОАРШАЛ

РКП ЦК Генеральни секретара Николае Чаушеску, Румыне Социалистически Республика Паччахьалкхен Совета Председатела Киву Стойка, Румыне Социалистически Республика Министрий Совета Председатела Иои Георге Маурера телеграмма яйтай КПСС ЦК Генеральни секретарага Л. И. Брежневга, СССР Лакхехьарча Совета Президиума Председателага Н. В. Подгорнега, СССР Министрий Совета Председателага Н. А. Косыгинага Румыне Социалистически Республиканеи Советски Союзаи юкъерча доттагІала, цхьана гІулакаш леладара, вІаши новкъостал дара хьакъехьарча Договора кулгаш яздаьча дийнахьа денз 19 шу дизарца дувзаденна царга дег тІара моаршал а луш.

«Тхо дог тийша да, — йоах телеграмма тІа, — вай мехкашта юкъе оттадаь доттагІален вежарашха цхьана леладеча бувзамийи гІулакхаш марксизма-ленинизмаи социалистически интернационализмаи принципий ларда тІа, вай халкъий хьашташ, социализмаи машареи гІулакх бахьан долаш даим дегІаухаргхиларах».

ГДР МИР-а ВИКАЛА ЗАЯВЛЕНИ

БЕРЛИН, 4 февраль. (ТАСС). «Кизингера — Штрауса правительства политически акцеша гуччахьа бакъду Малхбузен Германегахьарча кхерамах лаьна СССР правительства эггара тІехьагІа яь заявлени геттара нийса хилар», — белгалдаьккхар ГДР кхыча мехкашкарча гІулакхий министерства викала, ФРГ правительства кулг яздергІац ядерни герз доаржа ца дарах долча договора, нагахьа санна цун условеш кхоачаш ца йой, аьнна малхбузенгермански кхыча мехкашкарча гІулакхий министра Брандта бундестаге яьча заявленеца дувзаденна.

«Малхбузенгермански кхыча мехкашкарча гІулакхий министра хьакхайкабаьча цу официальни наькъо кьахьокх, Малхбузен Германе империализм хьалхагІа а санна атомни герза тІаккхача гІерташ хилар», — йоах ГДР МИД-а викала заявлене тІа. «Из дукхагІа а кхераме да хІанз, ший доалахьара атомни герзи ракетни потенциали хьаяра дунен халкъашта юкъера бизза тІахьожам ца оттабайтара долла хІама деш Федеративни Республика йолча хана».

Машараи европейски кхерамзлени духьала ерзаяь йолча Малхбузенгермански Федеративни Республика правительства позице, йоах чакхйоаллаш ГДР МИД-а викало яьча заявлене тІа, цІаьхха а бакъду халкъийи паччахьалкхенийи низаш, моллагІча наькъаца кхаьча а малхбузенгермански милитаристаш атомни герза тІа ца кхачийтар духьа, чІоагІдензеи вІашагІтоханзеи дарг ца хилар.

ФКП ПОЛИТБЮРО ЗАЯВЛЕНИ

ПАРИЖ, 4 февраль. (ТАСС). Французски Компарте Политбюрос кепатеха араьяккхай образованена еча демократически реформа хьакъехьа парте оттаяьча предложенеех хоам беш йола заявлени. Предложенеш кийчъяра йола лард хиннай хьалхагІе а оттаяь 1966 шера июне кепатеха араьяккха хинна, Коммунисташа а коммунисташ боацараша а шерра йийца йола проект.

ХІанз йолаш йолча системе, йоах Политбюро заявлене тІа, кагирхой къоастабареи бекъареи средство я образовани. Цунах латт монополистически паччахьалкхен капитализма доала кІаллаттача общества школьни система керттера чулоацам.

ХІаьта демократи йолча хьалашка-м, йоах заявлене тІа, берригача кагирхошта дешар хьехен кхетам бален, цар гІулакхаш теалургдола а гІулакх де дезаш я школа.

Образоване демократически реформа бокъонца йола демократически режим оттае лаьрхІача шийи ерригъюкъарча программа лоархІамера дакъа санна лоархІ Французски Компарте.

Образоване демократически реформах йола предложенеш, Политбюро заявлене тІа белгал ма даккхара, дІакхайкаергья 16-ча феврале.

КИТАЕРА СОБЫТЕШ

Пекинерча советски посольствана геннахьара хунвэйбинийи «кегархой отрядийи (цзаофаний) акха той эггара къизагІча гІулакхашка доалаш латт. ЧІоагІа кхайкача громкоговорителашкара араух бІеха сардамаши цІийга сатесса советски нах бдабаь дІабахара деш дола тІахьехамаши. Советски паччахьалкхено мел льяккхача хана цхьанна а, Советски Союзаца эггара чІоагІагІа моастагІал долаш болча мехка а баьбаи ІаьдалатІа сел боккха антисоветски кегар.

Цу цхьан ханна китайски Іаьдалаша чІоагІъяьй шоай гІулакхашта городе ухача советски дипломаташта духьалара провокацеш. Селхан Іуйрийна 11 сахьат доаллаш китайски граждански фецарча флота управлене районе соцабаьб советски дипломаташи Пекинерча кхыча советски учрежденей болхлойи. Советски оагІонгахьара чІоагІа протесташ яьчул тІехьагІа, тахан бийсанна 3 сахьат доаллаш мара хьахецанзар уж. 16 сахьата гІелал енай царга, унзарбаьхаб уж, кхерам тІатийсаб царна, хІаьта царех цхьабараштa духьала физически низ а баьккхаб, йовзаргйоачача йоахаш ийрчаьяха хиннай советски посольства машинаш. Цхьабакъда, советски гражданаш довнна юкъеоза а кхерабе а гІортарах хІама хилaнзар.

27-ча январе болх соцабаьчеи бокъо йоацача антисоветски гІулакхашка дакъа лоацаш хиннача, Пекинерча СССР посольстве гІулакхе болча китайски гражданаша, селхан, посольства гІулакхаш юкъахлаха гІортарах хІама ца хиннилгах дог а тийша, цкъаьннахьа хьакхайкалир, болх юха а дІаболабе шоаш кийча хилар, уж кхы балха тІа бита тигалац.

Антисоветски ситІарло хьаллацара китайски Іаьдалаша вІашагІъелла аргІапара акт хилар самолетаца Пекине кхаьча Москве Щеча майдан тІа гІоттаяьча провокацена юкъе дакъа лоацаш хинна итт саг а хІаьта иштта кхыча мехкашкара 49 китайски студент а чІоагІа безбаь тІаэцарах.

Аэродроме ше къамаьл деш, Госсовета премьера заместитела кхыча мехкашкарча гІулакхий министра Чэнь И. хестадора хулиганий «революционни гІулакхаш».

Китайски Іаьдалаша бокъо йоаца гІулакхаш провокацеши вІашагІъехк иштта цхьалолча кхыча социалистически мехкий гражданий хьакъехьа а.

Пекинерча кхыча мехкий корреспонденташа хоам бу Пекина юххерча, Шицзиншана районе цІий мохкадеш хиннача довнах лаьца.

30-ча январе Шицзиншанерча права Института «коммунана юкъерча наьха группана» духьала баьлар Мао Цзэ-дуна тІехьалаттараш. Цу тІехьарчар шоашта новкъостала бийхар общественни кхерамзлен Пекински управленера полицейскеш. Цар шоай низаш вІашагІа а теха, цу гІулакха хетаьь кенатеха араьяккхача листовка тІа яхачох, «хала човнаш яьй» цзаофанашта-маоцзедунашта. Из дов хиннача хана массехк саг вийнав, 250 саргга волча сага човнаш яьй. Цу ханна эттІалаьл Мао Цзэ-дуна портреташ, хІаьта лийнача цзаофанашкара хьа а даьха, дІакхайсал цун произведенешта юкъерча цитатай сборникаш. Мао-Цзэ-дуна еннача распоряжеах гІулакха юкъеделар районни управленера. «Іаьдал шоай бе делла» эскара доакъош.

Синьцзянера гІулакхаш кхеталеш лаш. Пекине хьалдийттал цзаофанаша Урумчии Шахцзыи яхача районашта «бизза тІахьожам» оттабаьб яхаш хоам беш дола плакаташ. Цу материалаша яхачох, цзаофанаша бохабаьб Мао Цзэ-дуна духьалбаьнна хинна гІишлошъерий корпусацара а цхьадолча кхыча доакъошцара а салтий. Герзийи кхачани складаш а ийца дайдла лоамашка дахад гІайтта эскара доакъош. «Пайттарий инаралах», Синцзяне тІемеи партийнии Іаьдала керте латтача Ван Энь-маох лаьца аьлча, плакаташа хьоахаяц хІанзара цун позици.

«Майнити» яхача японски газета пекински корреспондента хоам бу Китае дуккха нах лувцаш чубехкаш латташ хилара. ЦІи хеза дуккха нах, йоах хоама тІа, «контрреволюционни группашка» дакъа лоацаш хиларах тарра, лувцаш чубехк. Цар сий доадеш йола вывескаш качъувхк царна хунвэйбинашеи цзаофанашеи, низаш ду «контрреволюционни зулачаш» даьл аьнна царга мукІарло дайтар духьа. «Самолетаца гІетта вахар» аьнна цІи а тилла низаш даьл КПК ЦК пропаганда отдела заведующи хиннача Дин-ина.

(ТАСС, 3 февраль).

КОСМОСЕ УХИЛГА СОЦАДАЬД

НЬЮ-ЙОРК. 4 февраль. (ТАСС). ВІашагІкхийттача Штаташка саг тІа а волаш дола кемаш космосе ухийтаргдац Кеннеде мысе американски кхо космонавт а вувш дукха ха йоацаш катастрофа хилара бахьан бокъонца малагІа да хайначул тІехьагІа мара. Цу хьакъехьа селхан Хьюстоне (Техас яха штат) хоам бир аэронавтикаи космически аре таххареи гІулакхашта йолча къаман управлене (НАСА) викала.

Укх шера саг тІа а волаш кхо кема космосе дахийта лаьрхІа яр США. Цо. НАСА викало белгалдаьккхачох, тІехьадаккха тарлу американски космонавташ 1969 шера Бетта тІа Іобоссабе лаьрхІа хинна гІулакх.

ТХА ЗАОЧНИ СЕМИНАР

ПЕНГАЗЕТА РЕДКОЛЛЕГЕ БОЛХ ВІАШТІЕХЬБАККХАРИ ЦУННА ПЛАНИРОВАНИ ЯРИ

Пенгазета редколлеге болх вІаштІехьбоах газета хьалхашка латтача декхарашка хьежжа. Коллективни пропагандиста, агитатора, организатора функцеш йизза а дика а кхоачашъюлургьяц шийи болх къостам боллаш а нийса а вІаштІехьбоахача газетага мара.

Вай советски кепайоазонах доалла белгалара гІулакх да из лакха идейность, кІоарга партийность, принципиальность йолаш хилар. Вай кепайоазон низ ба из даим, юкъарчал доацаш дуккхача нахаца дувзаденна хилар.

Владимир Ильич Ленина, большевистски газета редакце организационни лардий къоастам а беш, 1904 шера «Новкъосташка долча письмо» тІа яздаьд:

«...Орган дийна а денале а хургья яздеча пхе литератора литератор воаца 500-и 5000-и болхло кхоачаш хилча».

ХІана цецвалга мара яллац Ильич ше морг кхы воацаш хургдар дика гуш хинна хиларах. Цунна цу ханнехьа а шийна хьалхашка латташ санна бІаргагуш хиннад пресса, вай пенйоазув оалаш йолча пресса къаьстта керда тайпа. Из пресса хьаевбараш-м, профессиональни журналисташ а боацаш, литератораш боаца уж 500-и 5000-и бола болхлой ма бий. Цу болхлоех шийна ког гІортолга ю дерригача вай кепайоазоно, хІаьта вай газеташтa, радионна, телевиденена йола хьаькъал кхоачача журналистий керда кадраш а царех хьахул.

1901 шера мае «Искра» 4-ча номер тІа кепатехача «Сенгара доладергда» яхача статья тІа Ильича яздаьд, газета роль духхьала цхьан идеяш дІайоаржаярал, духхьала цхьан политически кхетамца кхебарели политически цхьоагІонхой юкъеувзарали тІехна йоалаш яц, яхаш. Ленина цу статья тІа ба а баьб кердача тайпарча кепайоазон классически къоастам: «Газет—коллективни пропагандисти коллективни агитатори хинна ца Іеш, иштта коллективни организатор а да».

Кепайоазон орган яле а пенгазет дале а бе доацаш, хьашт долла вай газет вІаштІехьдаьккха дІаоттадара лард я сийлахь-воккхача Ленина из хьехам. Дуккхача наьха хилар — газета берригача балха лард я. Кхы меллареи эггара а хьалхагІа шерра авторски коллектив газете дакъа лувца юкъеувза еза редколлеге, хІаьта цун новкъостала Советски Союза Коммунистически парте политикана вай общественни строй йоахаяра ларда газета оагІонаш тІа пропаганда леладе а из чакхъяха а еза.

ПЕНГАЗЕТИЙ РЕДАКТОРАШТЕИ РЕДКОЛЛЕГЕЙ ЧЛЕНАШТЕИ ДОЛЧА НОВКЪОСТАЛА

Вай гаьнна дукхагІа дола газеташ партийни комитетий органаш, дуккхача наха партийни кулгалдара лоархІамегІа йола средство я. Партийни кулгалдара системана юкъера газета моттиг нийса къоастаяр духьа а цун болх нийса вІаштІехьбаккхар духьа а чІоагІа йовзаш хила еза редколлегей бокъонаш а декхараш а.

Газета юкъара кулгалделга чакхдоах из шийи орган йолча партийни комитето, партийни бюрос. Парткомо е партбюрос хІара бетта чІоагІъю редколлеге балха план, хаддаза шийи хан-ханнахьа редактора отчетага ладувгІ, газета тІахьожам лоаттабу, цун балха лостам бу.

РЕДКОЛЛЕГЕ ЧЛЕНАШ КЪОСТАБАРИ ХАРЖАРИ

Пенгазеташ — коллективни творчества сом ба, эггара дукхагІа нахала йола советски кепайоазон отряд я. Редактор мелла опыт йолаш вале а цун цхьанне низ кхоачаргбац газет арадувлийта.

Газет шийна хьалхашка оттадаь декхараш ка маьхала а ювлаш кхоачашдулуш хилийтар духьа, из теркам тІабодаш, денал долаш, чуловцам болаш, шийи ханнахьа арадувлаш хилийтар духьа — цун кхотаенна, барт бола, денал дола редколлеги хиланза яргьяц. Редколлегена юкъе хила йиш я 3 сагагара денз 7 сагага кхаччалца бола членаш. Уж дешашбарий дукхалга-кІезигалга хьежжа дукха-кІезига хул, заводага, фабрикага, колхозага, цехага, участкага, бригадага хьежжа хул. Редколлеги хорж дешашбарий юкъарча собране. НонагІа йолча хана редколлеге отчеташи хоржамаши хул советски кепайоазон Ди дездеча хана. Редколлеге харжарах боккха тешам болара белгало. цІенхашттара общественни декхар хІадиллар лерхІа деза.

Редколлеги вІашагІъеллачул тІехьагІа шийи роль караэц редактора. Из — редколлеге кулгалхо ва. цхьабакъда, ше цаІ мара воаца начальник вац. ВІаший дагаювлаш ца хилча, пенгазет арахецарца дувзаденна деррига дешаш хьинаре творчески дувцаш ца хилча редколлегега шийи декхар кхоачашдулургдац.

Редактора декхар — болх нийса вІаштІехьбоаккхилга, редколлеге хІара члена цун безамга а цунна дулургдолчунга а хьежжа къоастам боллаш йола участок лулга.

Редколлеге декхараш мишта дІаса нийсдергда, масала, 5 саг юкъе волча редколлеге членашта юкъе.

Редакторо шийна тІаэц коллектива партийни, комсомольски, профсоюзни вахара дешаш яздара декхар. Ше шийна геттара дика кхетош ма дий из партийни бюро, профкома, комсомольски организаце бюро ерригача заседанешка хулаш хила везилга. Цун блокнота тІа массе а хана хила деза партийни, профсоюзни, комсомольски вахарца дувзаденна бакъдараш, къаьскъаьста йола беседаш, уйлаш.

Редактора заместитела шийна тІаэц производствени вахара дешаш, социалистически яхьа лелам, керда техника, рационализаци, изобретательство юкъекхахьар мишта лел язделга.

Редколлеге кхоалагІча члено кийчъю бытаца, культурно-сердалон балхаца, спортаца ювзаенна материалаш.

Редколлеге виьлагІа член — из хила веза дика литературни чам бола, статья, корреспонденци, заметка литературни хьакъехьа тоае ховш вола саг. Лоаца аьлча, кагахьа санна иштта ала йиш яле, из ва хьашт долча кепайоазон газета редакце хулаш вола бехктоккхама секретарь морг.

Редколлеге пхелагІа член — из ва сурташ дехкара, художественни чам бола саг. Цо йоакхо ергья хІара номер тІа фотокарточкаш, сурташ, карикатураш хилийтара. Из хьежаргва газета верстка (материалаш газета оагІо тІа дІа-са нийсъяр) хьалхагІарча номерал эргагІа хилийтарга а. Нагахьа санна из новкъост ше сурташ дехкаш веце (из каст-каста хулаш а да), цун декхар да кхыбола сурташ дехкара тІера бола художникаш, фотоезараш юкъеувзилга.

ХІаьта ерригача а редколлеге эггара хьалхагІара декхар — из да аргІанна йолча газета номера материалаш вІаштІехьйоахилга, дешашбарашцара, рабселькорашцара шийи бувзамаш шерделга, корреспонденци йиъе царна хІара деннара новкъостал лоаттаделга.

Мел ха юкъе йолаш арадувла деза газет? Каст-кастагІа арадувлилга дикагІа хилар-м бакъ ма дий. Укхаза долла а хІама керттерча даькъе газет хьадеш болча нахах, цунна кулгалдерех, цар хьинарах а инициативах а тийша да.

Нагахьа санна пенгазет дукха говш арадувлаш хуле, редколлегага кхаьча дукха материалаш къа а лу, газета тІа ялалехьа лоархІаме йоацча а йоал. Иштта а вешта а бетта шоззанел кІезигагІа доацаш арадувла деза газет.

ПЕНГАЗЕТА ПЛАН

Уттаянза яргйоацаш йолий-хьоагІ газет арадувлийтара план? ХІаа, уттаянза яргьяц. Газета чулоацам дикагІа тоабараи цун идейни боарам лакхбараи эшача лоархІамегІарча хьалех цаІ да из. Болх ше-шегІа лелагра дог даха, план йоацаш болх бе йиш яц. ХІаьта сенах лаьца, фуд яде дезар? Производства вахара юкъе тахан эггара лоархІамердар, партеи правительстваи директиваш, моттигерча партийни органа решенеш, партийни организаце план-газета планировани яра лард я.

Хьадда йолча ханна (бетта, кампане ханна) уттаю газета балха план, хІаьта иштта уттаю аргІанарча номера, тематически подборкай, передовой статьяй, кхыча материалий план а.

Цхьабакъда, план хувцам хила йиш йоаца хІама дац. Редколлеге балха планировани творчески процесс я. Газета план ювнара нах дукхагІа юкъе мел увза деналегІа а тайп-тайпарча лостамегІа а хул цун чулоацам, цун дикал лаккхагІа, рабселькорий статьяш, корреспонденцеш, заметкаш квалификаци дикагІа йолаш хул.

План къаьстта а лоархІаме я социалистически яхье дешаш сийрдадахара, хІаьта из вай дерригача кепайоазон керттера а массазара а тема ма йий. ХІанз, вай мохк ше болаш хьабоагІача 50-гІача шера чу беннаболаш, хІара редколлеге къоастам боллаш цІена уйла а яь, оттае еза юбилейни шера газета номераш арахецара план. Цу тайпара йола план оттара лард хила еза Советски Іаьдала 50-гІа шу дизар деззделга чакхдаккхарах болча Советски Союза Коммунистически парте Центральни Комитета Соцамах.

Укх беседах оаш кхетаьй пенгазета редколлеге балха планировани яра керттера методаши формаши. Цхьабакъда, цу могадерехи хьехамехи цхьаккха дича а цхьа шийи тайпара дола хувцам хила йиш йоаца хІама хинна дІаотта йиш яц редакционни коллегей балха юкъе. Творчески лехаро, даим вахарца, нахаца лоаттабеча бувзамо редколлегена хьалхадоахаргда шийи болх кхы а дикагІа, теркамегІа мишта хулийтаргба, газет нонагІа чулоацам болаш а ирагІа а мишта хулийтаргда.

О. Н. ВИНОГРАДОВ.

РЕСПУБЛИКАНСКИ ХЬАЖАРЕРА

ХАЛКЪА ТАЛАНТАШ—СЦЕНА ТІА

Шин дийнахьа сцена тІа шоай говзалаш гойташ хилар Грознерча тайп-тайпарча предприятейи организацейи художественни коллективаш. Юххьанца ала деза хьажарга дика кийчо ярца укхаза белгалъяьнна дуккха коллективаш хилар. Дог гІоздоаккхаш да дукхагІйолча коллективай программа юкъе тайп-тайпара жанраш хилар, хІаьта самодеятельносте дакъа лоацараш дукхагІа хилар а. Царех я, масала Грозненски военни гарнизона республикански культпросветучилища, «Гипрогрознефта», химикийи В. И. Ленина цІерахчеи культура Двореций, республикански больница а кхыйола а самодеятельни коллективаш.

Барттайна, дега тоам беш хоза ек химикий культура Двореца халкъа хор. ТІехдика локх цо В. Мураделе «Россе аренаш», Ачеева «Ароматни бийса» яха а кхыдола а иллеш. Дика выступленеш йир халхарий группа а.

Хьажара жюре белгалъяьхар культпросветучилищаи, Пролетбата цІерахча культура Шени халхарий коллективай номераш. СССР-а тайп-тайпарча къамий халхараш дар цар гойтараш.

Къаьстта ювца йоагІа В. И. Ленина цІерахча культура Двореца халкъа халхарий коллективо гойта «Тхо майрра тІем тІа гІоргда» яха хореографически сюита. Цо чулоац Октябрьски революци хиннача хана денз таханарча денга кхаччалца йола ха. Гуш да ерригача коллективо а къаьстта из оттаяьча Н. Литвинова а из кийчъеш хьийга къа кІезига доацилга. Цу тайпара дика номераш дукха яр цу коллектива. Масала, самодеятельни артисташа Г. Тангиева, Борисова, Алиева, Двореца халкъа оперни театра солистка Н. Перовас, кхычар а даьха тайп-тайпара иллеш.

Белгалдаккха деза городской самодеятельни коллективай программашкара 53 номер хьажара юххерча концерте хьокха къоастаяь хилар.

Сурташ тІа: (аьрдехьарчун тІа) кооперативни техникума къаман халхарий коллектив «Кагирхой халхара» деш, (аьттехьарчун тІа) культпросветучилища халхарий коллектив.

А. АЗИНА.

ФЕВРАЛЕРА ХАОТТАМ

СССР Гидрометцентра гучадьннача, Малхбоален Предкавказья лоамошта юхерча районашка фецара температура бетта юкъера лаьрхІача 1 градусагара 4 градусага кхаччалца шелал йолаш — гІаьххьача боараме хургья 1967 шера феврале.

Эггара лаккхагІа, йІовхала 5—10 градусага кхоачаш, температура хила мегаш я хьалхарча итт дийнахьа; 18-ча февралера 23-ча феврале кхаччалца, бутт чакхбоаллаш.

Шелала 8—12 градусага кхоачаш температура лохлургья бутт юкъебахача хана а 24—26-ча феврале а, вокх юхейисача хана бийсанна шелал 0 градусагара 5 градусага кхоачаши дийнахьа йІовхал 0 градусагара 5 градусага кхоачаши хургья фецара температура.

КІеззига морхаш а йолаш, лоадама йоачан а йоацаш, юкъ-юкъе дохк а увтташ ха латтаргья 1-ча февралера денз 8-ча феврале кхаччалца. Вокх юхейисача хана морхш дукхагІа а йолаш, юкъ-юкъе йоачан а йолаш (лоа, догІа а увш тІаьда лоа делхаш) ха латтаргья.

18—20 миллиметр (боарамга кхоачаш) йоачаш хургья бетта.

18-ча февралера денз 22-ча феврале кхаччалца малхбузехьара хьекхаргба мух, вокх юхейисача хана бутт юкъебахачул тІехьагІа денз секунде пхьаццайолча хана 14—16 метарга а кхоачаш чІоагІ а луш малхбузехьара хьекхаргба мух.

Метеостанци.

КХЫ А ШОВЗТКЪА ГРАЖДАНИН...

Укх деношка В. И. Ленина цІерахча культура Дворецe цІей деззара кепера делар города Грозне Заводской района производственно-технически училищеи школашкеи деша вагІача 40 дешархочоа паспорташ.

Йиззача бокъонашка кхаьчача Советски Союза кердача гражданашта дег тІара ловцаш даьхар Заводской райисполкома председатела нов. Панченкос, комсомола райкома секретара нов. Мартюнинас, милице паспортни отдела начальника нов. Киреева, кхыбараша.

Цул тІехьагІа дешархоша концерт оттадир.

Района кагийча нахеи мехкарашеи шоай духхьашхара паспорташ милицера хьанийделга пагтахьа мара хулаш доаца хІама хинна дІаэттад. Уж, укхаза санна, цІей деззара кепе тел хІанз.

Е. ИВАНОВ.

Спорт

ШАХМАТАШ

СССР-а шахматни чемпионате дакъа лоацаш хинна грозненец В. Дорошкевич цІаккхаьчав. Турнирни таблице эггара тІехьа латт цун цІи. Из иштта дале а цхьаццадолча вІашагІкхетарашка толамаш даьхар цо. Масала, СССР-а спорта кхоъ мастер эшавир: киевлянин Ю. Николаевский, Таллинера И. Ней, Ригера А. Гипслис. Цо дакъа лоацаш хинна ворхІ парти цхьаккха а кот ца воалаш чакхъяьлар. Царна юкъе опытни гросмейстераша Е. Васюковца (Москва), А. Суэтинца (Минск), В. Либерзонца ловзаяь партеш а йолаш.

ШАШКАШ

Грознерча шахматни клубе шашкех ловзачара чемпионат дІахьош я. Нохч-ГІалгІай АССР-а чемпион яха сийлен цІи яккхара къовсамаш лоаттадеш низ болашагІа вола 14 спортсмен ва. Царна юкъе соахка республика чемпион хинна, спартаковец А. Михин, цхьоалагІа разряд йола О. Нелепин («Труд»), И. Ибриев («Урожай»), Н. Шихабреев («Локомотив»), Н. Арутюнов («Спартак») кхыбараш.

Яхьа пхи тур чакхъяьннай. Хьалхава Н. Никитин, цун тІехьа Н. Чумаченкои, тІаккха Н. Арутюнови. Уж кхоккхе а укх яхье цІаккха а ийшабац.

Яхь дІахо дІахьош я.

В. ЖУК-ТРИПОЛИТОВ.

ВОЛЕЙБОЛ

Пистеьннай Грозне дІахьош хинна «Буревестник» Центральни Совета волейболистий зональни яхьаш. ВорхІ дийнахьа хиннача ловзараштa итог йича маІача наьха командаех хьалха я Ростовски команда, шоллагІча моттиге Къилбаседа-ХІирий республика волейболисташ. Яхье цоззa ийша вай команда кхоалагІча моттиге я.

Кхалнаьха командашта юкъе хьалхара моттиг Къилбаседа - ХІирий спортсменкашка кхаьчар, шоллагІъяр — Ростова командага, кхоалагІча — Краснодарски край. Вай волейболисткаш йиълагІча моттиге я.

ФУТБОЛ

Город Грозне низ болашагІйолча футбольни командашта юкъе хинна Іан замалахьара турнир чакхъяьннай. Массарел кот я «Луч» яха команда. ШоллагІча моттиге я «Терека» подготовительни группа, кхоалагІча — химкомбината футболисташ. «Терека» команда II-ча степенан химикашта III-ча степенан дипломаш деннад.

О. СМЕРКАЛОВ.

ЛадувгІа, хьажа

7 февраль, 1967 шу.

РАДИО: 6.30 — Нохч-ГІалгІайчен лаьтталеладерхо (эрсий меттала). 6.45 — Ашараш. 6.50 — Хоамаш. 7.10 — «Грозненский рабочий» «Комсомольское племия» газетий обзор. 7.20 — Передачай программа. 8.15 — «Сердало» газета обзор. 8.25 — Ашараш. 8.30 — «Къона тІехье» (гІалгІай меттала). 8.45 — Москва.16.00 —Передачай программа. 16.05—Концерт. 16.30—Тха микрофона хьалхашка... (гІалгІай меттали). 16.45 — Керда хоамаш (гІалгІай меттала). 17.00 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 17.15 — «Индустриальни Нохч-ГІалгІайче» (эрсий меттала). 17.30 — Мехка йоккхача музее (нохчий меттала). 17.45 — Керда хоамаш (нохчий меттала).

УКВ: 9 сахьат даьнача хана денз 15 сахьат доллалца йолча хана профилактически балхаш дара ду. 19.00 — «Кремлевски куранташ» яха радиопостановка. 21.44 — «Театральни постановкашта йола музыка» яха передача. 22.40 — «ШайтІа декар» яха Тартине соната.

ТЕЛЕВИДЕНИ: 18.00 — Берашта дола фильм. 18.30— Юртара вахар. 19.00 — Телевизионни кердадараш (нохчийи эрсийи меттала). 19.30 — Английски метта урок. 20.00 — Шоана, бераш! 20.10 — «Массалола хІама дІадоладалара никъ» киноочерк. 20.25 — Нохч-ГІалгІай музыка исторе тІара. ШоллагІа передача. 20.50 — «Сийлахьа летопись» яха бакъдолчох даьккха фильм. 21.05 — «Масса шу, масса Іа» яха художественни фильма шоллагІа сери.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный, Ленина улица, 11 (3-гІа этаж); ТЕЛЕФОНАШ: редактора — 3-44-96; редактора зам. 3-39-11; партийни вахареи культурая отделий — 3-42-30; промышленноста отдела— 3-34-38; юрта боахама отдела — 3-42-28.
АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный, ул. Ленина 11 (3-й этаж). ТЕЛЕФОНЫ: редактора — 3-44-96; зам. редактора — 3-39-11; отделов партийной жизни, культуры — 3-42-30; промышленного отдела — 3-34-38; сельскохозяйственного отдела — 3-42-28.
«Грозненский рабочий» издательства типографи, Революце проспект 7/84.
Типография из-ва «Горзоненский рабочий», проспект Революции 7/84.

СФ05022. Захаз № 608.